

Liselotte Teltscherová

Liselotte Teltscherová

Praha

Česká republika

Rozhovor pořídila: Eva Pressburgerová

Období vzniku rozhovoru: červenec 2003

PLEASE NOTE - this is only the transcript of the interview, the final edited version will be uploaded later

Kazeta č. 1, strana A:

Q: Jaké je vaše celé jméno? Vy se jmenujete Liselotte?

A: Ano, přesně tak.

Q: A jak se to píše?

A: L-i-s-e-l-o-t-t-e. Je to takové urgermánské jméno.

Q: Kde a kdy jste se narodila?

A: 18. listopadu '21 ve Vídni.

Q: Kde jinde jste žila kromě té Vídně?

A: Vždycky tady v republice až na válečná léta, kdy jsem byla v Palestině.

Q: V kterých městech tady v republice jste žila?

A: Do roku '38 v Mikulově na jižní Moravě, potom v Brně do roku '40, pak jsem byla v emigraci...

Q: To jste byla v tý Palestině?

A: V tý Palestině. A pak jsem se vrátila v roce '46 a od té doby jsem v Praze.

Q: Jaké máte vzdělání?

A: Mám gymnázium a hebrejskou univerzitu v Jeruzalémě, vyštudovala jsem biologii, tam jsem dostala titul magistra přírodních věd, pak jsem tady dělala doktorát, pak jsem tady dělala kandidaturu a pak jsem napsala práci doktora věd, která byla hotová a schválená a nemohla jsem ji obhájit z politických důvodů.

Q: Tu biologii jste studovala v Praze?

A: Tu biologii jsem studovala v Palestině.

Q: Aha, v Palestině...

A: Tam jsem dostudovala biochemii, botaniku, zoologii. Tam byly tři předměty na rozdíl od nás tady. A tady jsem jenom dělala doktorát, to byla prakticky formalita, protože tady žádali na ten doktorát podstatně míň než jsme tam se učili, poněvadž tam byla škola velmi přísná, výběrová, tam byli za prvé profesori věhlasní z celého světa za války a za druhý tam byl strašný přebytek studentů, takže oni strašně vybírali, takže opravdu to bylo velmi přísný. To byla čistá formalita, opakovala jsem ty zkoušky a levou zadní. A pak jsem tu dělala aspiranturu, to jsem dělala už během práce...

Q: Jaký všechny zaměstnání jste vystřídala?

A: To bylo celý život totéž, já jsem dělala vědeckou pracovníci od roku '47 do roku '77, kdy jsem musela opustit Ústav experimentální botaniky z politických důvodů a pak samosebou to bylo pestrý. Pak jsem dělala ve fabrice pomocnou dělnici a pak jsem začala... pomocnou dělnici na dvou místech... napřed jsem dělala v Léčivech, to jsem dělala pilulky, to mě hrozně votrávilo, protože do toho jsem viděla, poněvadž jsem uměla biochemii a viděla jsem, co tam dělají za nemožnosti, to vždycky ráno jsme várku udělali a druhý den jsme ji našli rozemletou, protože nesprávně namíchali účinné látky, ten mistr nedokázal ani vážit atd., takže jsem si řekla, když už musím dělat takovou práci, tak musím jít někam, kde tomu vůbec nerozumím, a tak jsem potom šla do Svobody, do tiskárny a tam jsem byla v knihvazárně. Tak tam se mi povedlo, že jsem tomu opravdu nerozuměla a tam byli moc dobrý lidi, těch lidí jsem si tam vážila. No a potom jsem začala pracovat pro PIS, to byla určitá doba, kdy lidi, který nebyly zaměstnaný – já jsem nemohla být zaměstnaná, já jsem mohla dělat jenom manuální práci... Ale to mohli vzít na smlouvu o dílo. A nemuseli hlásit, o koho jde. To jsem potom dělala tlumočnicku a jezdila jsem s lidma z třetího světa... Jednou jsem s jedním Kubáncem jezdila po mlíkárnách a potom s Habešanama jsem měla hodně co dělat, ty se učili tady vyrábět láhve a ve sklárnách... A pak se změnily předpisy a už museli zase hlásit všechno, tak mě už nemohli zaměstnat, tak potom jsem se uchytila v pojišťovně, tam bylo takové oddělení na likvidaci škod na motorových vozidlech z ciziny a tam se muselo znát jazyky. Tak tam se uchytili takový ty vyhození lidi, poněvadž to byli jediný lidi, který uměli pořádně řeči. No tak tam jsem potom dělala cizojazyčnou korespondentku a pak jsem se nějak uchytila a začala jsem učit tu němčinu. A to bylo samosebou všechno vždycky zakázaný pro mě. Tam byli nějaký lidi, který to tak pytlíkovali... prostě nás tam bylo několik takhle vyhozených... Tak pak jsem vyučovala němčinu, no a pak jsem začala překládat. To zase jsem tam poznala jednu filoložku a ona mně řekla poslyš, vždyť ty bys mohla překládat. Ona překládala pro Artii. Já jsem tam šla, oni slyšeli bioložku, tak byli velmi rádi, protože si ušetřili redakční práci, já jsem to vždycky i po stránce obsahové... Ale měla jsem šílenou hrůzu, že mě někdo pozná, no a nic. A pak jsem zjistila, jak jsem dávala strašně bedlivý pozor, aby jo někdo nevěděl, co jsem zač, že ta redaktorka, pro kterou jsem pracovala, byla dcerou člověka rovněž vyhozeného, kterého já jsem velmi dobře znala taky z biologických ústavů. Oni se vždycky našli dobrý lidi, který pomohli. Tak tam to potom bylo pestrý, ale dokavad jsem pracovala normálně, tak to bylo celý život jedno a totéž.

Q: A vy teďko jste vlastně v důchodu, ale stejně jste říkala, že ještě...

A: Já jsem už tenkrát byla v důchodu, já jsem nuceně odešla v pětapadesáti letech do důchodu a to všechno jsem dělala vlastně k důchodu... jenomže za komunistů důchod byl takový, že bylo úplně v podstatě jedno, kolik kdo vydělával. Já jsem měla slušnej plat, vedla jsem velký oddělení... Ale když se šlo do důchodu, tak základ byl dva tisíce korun, z kterého byl důchod a co bylo nad to, to byly

korunové částky, to nebylo nic. A zvýšit se do určité míry mohl ten důchod jenom když člověk dělal přes svůj věk. To potom byly procenta. No a to já jsem nemohla, protože mě vyhodili. Takže já jsem měla důchod, z kterého sice zemřít se nedalo, ale žít taky ne.

Q: A vy ale teďko ještě učíte pořád učíte a překládáte?

A: Já ještě trochu učím v takových dvou projekčních kancelářích, tam patřím k nábytku z nějakého důvodu... Dokavad mě chtějí, tak proč ne... Ale překládám, něco člověk musí, protože jinak mu zrezaví mozek úplně... Ono je to aj tak nedobrý být starý.

Q: Teď bych se zeptala na váš domov, vaši rodiče, byli hodně nábožensky založený?

A: Vůbec ne. Naprosto ne.

Q: Jaký je váš mateřský jazyk?

A: Můj mateřský jazyk je vlastně němčina. Protože ten Mikulov má ze všech velkých měst nejbliž k Vídni. A tam nebyli žádný Češi před první válkou. Takže moji rodiče chodili do německých škol samosebou, do židovské školy s německým vyučovacím jazykem... Tam nebyli Češi. A po válce přišli Češi a to byli... Tam bylo hejtmanství, tak okresní hejtman a jeho úřednictvo, celníci, pan pošta a tím to zase haslo. Takže moji rodiče neuměli dobře česky...

Q: Takže jste doma mluvili německy?

A: No tak s rodičema německy a já mám část škol německých a část škol českých. A měla jsem sestru mladší o dva a půl roku a tam se to lámalo. Ta už měla jenom české školy. Takže se sestrou jsem v podstatě mluvila česky. Ale s rodičema jsme mluvili německy.

Q: Takže i sestra vlastně mluvila s rodičema německy...

A: Vlastně tak dvoujazyčně jsem vyrůstaly. Ale mateřský jazyk je německý.

Q: Jaký jiný jazyky umíte?

A: Jaké jazyky? No tak tu němčinu samosebou, pak umím angličtinu, francouzštinu, ruštinu docela dobře, polštinu ne tak dobře, ale dorozumím se a můžu číst, no a hebrejštinu.

Q: Vy jste říkala, že máte sestru?

A: Mám sestru.

Q: A máte ještě nějaký jiný sourozence?

A: Ne.

Q: A můžu se zeptat, jak se vaše sestra jmenuje?

A: Ta se jmenuje Kitty.

Q: Dvě t se tam píšou?

A: Dvě t a tvrdé y.

Q: A příjmením?

A: Peterson. Ona je v Americe.

Q: Ona se narodila taky ve Vídni?

A: Taky ve Vídni a taky žila v Mikulově... Po této stránce je to úplně stejný, jenomže za války, my jsme emigrovali všichni... a ona jela s rodiči do Šanghaje a strávila tam válku a potom po válce tam přišli nějaký Američani, nějaké obchodní loďstvo, a tam poznala svého budoucího manžela a odjela do Ameriky. A rodiče pak jeli za ní.

Q: V kterém roce se narodila?

A: Ona se narodila roku '24.

Q: A její mateřský jazyk je také německý...

A: To je všechno stejný, jenomže ona má český školy.

Q: Jaký má vzdělání?

A: Ona má jenom gymnázium do kvarty a pak chodila do obchodní školy.

Q: A to chodila v Čechách?

A: V Brně.

Q: Jaké bylo její zaměstnání?

A: Ona dělala sekretářku jak v Šanghaji u nějaké firmy, tak myslím i zpočátku v Americe, ale pak se jí narodila dcera a ona u ní byla doma a měla... v té Americe školky, to není jako tady, je to spíš taková luxusní záležitost... Právě díky tomu je spousta takových soukromých školek. Že nějaká matka chce zůstat doma se svým dítětem a je tam určitý dozor... Já details nějak nevím... Bere si děti rodičů, který chodí pracovat...

Q: A má je vlastně u sebe doma?

A: No, a to měla moje sestra.

Q: A žije teda v Americe a kde?

A: Je to blízko San Francisca.

Q: Má jenom jedno dítě?

A: Ona má jenom jednu dceru.

Q: Vy jste říkala, že jste byla vdaná...

A: Ano.

Q: Můžu se zeptat na vašeho muže na nějaký věci?

A: No, to myslím, že celkem není zajímavý, já jsem se pak rozvedla... No, ptát se můžete, proč byste se nemohla ptát...

Q: A můžu se teda zeptat, jak se váš muž jmenoval?

A: Slavomil.

Q: A příjmením?

A: Hejný. Já jsem si nechala svoje jméno.

Q: A kdy a kde se narodil?

A: Počkejte, já to samosebou vím, ale... No tak žil celý život v Protivíně, ale narodil se... Ono mě to pak napadne... Starý lidi jsou sklerotický...

Q: Tak já se budu ptát dál a pak si vzpomenete. Takže jste říkala, že celý život žil v Protivíně...

A: Jo. Teda za mládí. Potom byl v Praze.

Q: A pak jste spolu byli v Praze...

A: On už byl předtím v Praze, on tady študoval a pracoval na univerzitě.

Q: Je židovského vyznání?

A: Ne.

Q: Ani žádné kořeny nemá?

A: Vůbec ne.

Q: Jaký má mateřský jazyk?

A: Český.

Q: A jaký má vzdělání?

A: Měl, on umřel... Měl vzdělání stejný jako já, jenomže on jsa věrným členem strany... Ani tak věrným, ale on prostě nedokázal žít v žádném rozporu, takže když se to obrátilo potom po devětašedesátém, tak on se taky obrátil, proto jsme se taky rozešli, to nešlo dohromady, já mu pak překážela v kariéře, když jsem byla vyhozená.... Takže on na rozdíl ode mě ten doktorát věd udělal a stal se dopisujícím členem akademie, posléze akademikem a pak už zase nebyl akademikem teďka po revoluci, poněvadž to už neexistuje. A byl ředitelem Botanického ústavu v Průhonicích.

Q: V kterém roce zemřel?

A: On zemřel před dvěma lety.

Q: Takže 2001?

A: Jo.

Q: V Praze?

A: V Praze.

Q: Máte děti?

A: No měla jsem dva syny a mám už jenom jednoho.

Q: A můžu se zeptat na jejich jména?

A: No tak ten starší, kterej žije, se jmenuje Petr Hejný, doktor Petr Hejný, on by mně dal pár facek, kdyby slyšel, že mu dávám tituly, ale on je doktor, tak proč bych mu to vzala. A ten druhý se jmenoval Michal.

Q: Vychovávala jste je jako Židy? Vedla jste je k tomu židovství?

A: Nevedla jsem je vůbec k ničemu, poněvadž jsem si to nemohla dovolit, protože... Jelikož bylo známo, že jsem byla v Palestině atd., tak já jsem platila pro rodnou stranu stále za sionistku a měla jsem jeden průšvih za druhým politický, takže děti pak věděli samosebou, že jsem Židovka... Napřed nic, prostě jsme se snažili před nimi... Ten můj manžel byl bez víry. Tak to nebylo téma. Jenomže díky tomu, že já jsem měla neustálé průšvihy a byl strašný antisemitismus a my jsme bydleli potom v baráku, který patřil tomu ústavu, to nebyla... já jsem dělala ve dvou ústavech. To jsem vám už jednou řekla nebo neřekla... Napřed jsem dělala ve Výzkumném ústavu rostlinné výroby, to patřilo k Akademii zemědělských věd a pak jsem přešla v šedesátých letech do Akademie věd. A v tom ústavu Akademie zemědělských věd tam byl opravdu velký antisemitismus, ale ani ne tak mezi lidma. I některý, no to vždycky najdete, ale hlavně byl tam kádrovák, který prostě se nepodepsal na stejný papír, jako já, poněvadž i ten podpis mu smrděl, ne jenom já. No tak prostě jsem měla neustálé průšvihy. S partají atd. No a potom právě v tom baráku, kde jsme bydleli, tam byli samý lidi s Ústavu, tak zřejmě se bavili a před dětičkami, tak jednou Míša přišel nahoru... Hrál si s dětma na dvoře a přišel domů s velkým pláčem, že děti mu řekli, že si s ním nebudou hrát, protože má maminku Židovku. No tak já jsem potom dětem samosebou všechno vykládala a to... To si pamatuju... Tenkrát už jsem jim vykládala, kolik velkých lidí bylo Židů mezi jiným a tak jsem jmenovala a u nás bylo potom okřídlené slovo, když si děti říkaly, Einstein byl taky Žid. Takže oni pak samosebou věděli... Já jsem vždycky měla strašný strach, že kvůli mně ty děti budou trpět, že se nedostanou na žádnou školu, poněvadž to bylo opravdu šílený, co mi dělali. Jenom proto, že jsem byla v Palestině, já jsem byla sionistka a sionistka bylo něco horšího než já nevím co, než imperialista. Já jsem nebyla žádná sionistka, jinak bych se byla nevrátila, ale kdybych byla, tak bych se taky za to nestyděla, protože já na rozdíl od těchto lidí dokonce vím, co to je sionismus. Oni to nevěděli, byla to prostě nadávka. Já jsem jednou šla, to byli kluci... asi tak osmiletý mohl být Petr... to bylo po těch třídně-politických prověrkách, to mě chtěli vyhodit a bůhvíco, a já jsem řekla, bože můj, ty děti se budou mít tak špatně a nikam se nedostanou, já jsem je neměla přivést na svět. Snad to bude lepší, když já tu nebudu. Tak jsem šla do ústavu, otevřela jsem si plyn v laboratoři. A takhle když jsem seděla, tak jsem si řekla, bože kdo se o ty děti bude starat, ten můj manžel měl než dvě levé ruce, ale čtyři levé nohy. On byl jenom vědec. Tak jsem si řekla, to nemůžu dělat, oni budou bezprizorní, tak jsem plyn zase zavřela a šla jsem domu. No ale opravdu teda jsem z toho měla hrůzu. A taky Petr dlouho nemohl študovat kvůli mně. On byl velmi dobrý češtinář, on už maturoval se zvláštním vyznamenáním za tu češtinu a dělal potom zkoušku a

když se podívali no jo, matka tohle, tak zle. Až potom, no to byla historka velmi veselá, když on byl potom na vojně a on tam pracoval nějaký major, byl jeho představený a ten se připravoval na nějaké zkoušky a on potřeboval, aby mu to někdo všechno napsal ty práce a to, a ten Petr mu to dělal. A on mu to dělal pečlivě, ne proto, že ho tak miloval, ale proto, že byl v Písku a tam byla jeho dívka v Písku. A on chtěl mít hodně volna, takže se choval velmi slušně, ten major si ho strašně oblíbil a díky tomu neustále chtěl, aby vstoupil do strany. A já vždycky jsem přišla Petra navštívit, on byl bledý, já povídám, co se děje? Už mě zase tahá do strany. Tak my jsme si vymejšleli... Tak jak se partaj neustále mstila do pátého pokolení, tak ale oni nikdy nic nepsali a bylo to, jak kdo chtěl. Tak pan major mu řekl, no děti nemůžou za rodiče. A nebylo to nic platný. Vymysleli jsme si... dědeček už umřel, babička umřela dřív, oni byli v Americe... Tak jsme udali, že teta je v Americe a dědeček je v Americe... skoro to nebylo nic platný... No horko těžko se z toho vyzul... Když přišel domu, tak měl zvláštní pochvalu od toho majora no a díky tomu... potom on měl svoje jméno, odstěhoval se ode mě, aby nemusel udat, že bydlí u tý Teltscherový a vzali ho potom dálkově, on už pracoval v Albatrosu jako redaktor a vzali ho dálkově, on vyštudoval pak dálkově doktorát udělal, všechno, ale kvůli mně asi pět let se nikam nedostal.

Q: Ještě se vám zeptám, kde a kdy se narodili.

A: Oba se narodili v Praze, Petr v roce '52 a Míša v roce '55.

Q: A kde všude žili?

A: No Petr žil celou dobu tady v Praze a Michal ten utekl, když mu bylo dvacet let. Devatenáct nebo dvacet. A byl potom v Americe.

Q: Jaký měli vzdělání?

A: No Petr měl vysokou filosofickou fakultu a Michal měl konzervatoř, pak byl na DAMU a pak ještě študoval v Americe dálkově psychologii.

Q: A co zaměstnání? Co dělali?

A: No tak Petr začal jako korektor v Albatrosu, pak byl redaktor léta a stále pracuje částečně na volné noze překládá a hlavně je redaktor v Slovartu. No a Michal, ten žil všelijak. Protože on byl herec, jestli jste viděla film Dívka na koštěti, tak ten jeden kluk, ten brejlatý, to je Míša. A on potom utek, tak tam už nehrál, nebo velmi málo a myslel si, že je spisovatel. Já si netroufám říct, jestli psal dobře, nebo špatně, ale psal, a bylo mu jedno, žil vždycky z nějakých takových... jenom aby mohl psát, potom ještě tady spolupracoval s nějakýma lidma, překládal nějaký muzikál, co se hrálo tady, já už jsem zapoměla, jak se to jmenovalo, tam v Parku oddechu u tý fontány. A naštudoval to, tak tady potom taky vydělal prachy, několikrát byl potom tady. No a potom...

Q: A zemřel v tý Americe?

A: Jo.

Q: A můžu se zeptat, v kterém roce?

A: '92.

Q: Máte nějaký vnoučata?

A: Mám jednu vnučku, která je tady k vidění, ale všechno už je to starý.

Q: Teď bych se vás zeptala na vašeho tatínka. Jak se jmenoval?

A: Bedřich.

Q: Teltscher?

A: Ano.

Q: Kdy a kde se narodil?

A: Narodil se v Mikulově v roce 1896.

Q: Žil někde jinde než v tom Mikulově?

A: No tak stejně jako my. Potom v Brně po devětatřicátém roce a pak emigroval do Šanghaje a pak bydleli v San Franciscu do smrti.

Q: A v kterém roce zemřel?

A: Počkejte, abych vám nelhala...

Q: Tak aspoň přibližně...

A: Asi '78.

Q: Jaký měl vzdělání?

A: Obchodní akademii.

Q: A co dělal za zaměstnání?

A: On byl doma dokavad žil, byl obchodník vínem. Velkoobchodník vínem dokonce.

Q: A potom když se přestěhovali do té Šanghaje?

A: No v té Šanghaji provozovali nějakou cukrárnu nebo něco takového, nějaký krámk, tam bylo ghetto v Šanghaji, tak ono to nebylo nic moc, maminka do toho pekla a tatínek tam prodával ještě zase s jednou brněnskou Židovkou. Tak něco takového. A v Americe potom moc dvakrát neuspěl, protože už byl starej, tam starší lidi neměli velké vyhlídky, takže on dělal vždycky jenom takové pomocné práce v nějakých obchodech a maminka se na něho vždycky zlobila, říkala, on vždycky dává rady, a on to nikdo nechce od něho slyšet, já mu říkám, nemluv, pak samosebou ho nikdo nechce. Takže on byl potom vlastně... Oni moji rodiče dostali nějaký ten Wiedergutmachung, to odškodnění od Němců, on dědeček měl nějaký majetek v Rakousku, moje babička pocházela z Rakouska a ten Mikulov ležel přímo na hranicích, to za první republiky nebyl takový rozdíl a předtím vůbec ne. A to odškodnění tady to přišlo pozdě, ale pro ty lidi, který byli venku na západě, to přišlo mnohem dřív. A rodiče to potom měli tak, že si nechali vyplácet to odškodnění měsíčně, že měli něco jako důchod. A maminka pracovala a tatínek potom už skoro nic, jenom vždycky takovou

výpomoc. Já vím, že například o vánocích tam každý každého obdarovává, pak to lidi choděj do těch obchodů a vyměňují si to, a tam se může všechno, tam je to takový, co já vím, když jde někdo na taneční zábavu, tak jde a vypůjčí si šaty a potom je vrátí. Tak vždycky potřebují po těch vánocích, kdy všichni vyměňují všechno, tak potřebují pomoc, tak v takových dobách se uplatnil jako takový poslíček, my jsme se strašně vždycky smáli, poněvadž táta byl velký obchodník a najednou... takže nic moc.

Q: Vy jste říkala, že vaši rodiče nebyli moc nábožensky založený...

A: Vůbec ne, vůbec. Teda takhle, abyste nemyslela... U Židů dělá hodně tradice, že by byli věřící, nebyli. Babička ještě sem tam držela něco, nějaké zvyky, od babičky to vím, ale rodiče už skoro vůbec ne, ale zase se chodilo do synagogy na velký svátky a na ty velký svátky se chodilo do synagogy, protože... Je tam volají lidi, aby četli z Tóry. To je ale každou sobotu. Jenže každou sobotu ten Teltscher... tatínek pocházel z jedenácti bratrů, v Mikulově jich bylo ještě pět a měli ten velký obchod, tak byli velmi bohatí, tak když přišli, tak je volali k Tóře, aby předčítali, protože to bylo spojeno s tím, že potom dával nějaký peníze pro chudé a pro různé účely, tak to byl jeden důvod, proč tam šel a druhý důvod byl, že se odříkává modlitba za mrtvé, za zemřelé. A to za rodiče a potom taky nějaký bratři, to on držel. Rozsvítit za zemřelé, to taky vždycky doma taky rozsvítil, tak takové spíš tradiční záležitosti, což nebyla otázka víry, ale tradice, to se drželo. Na Jom Kipur se u nás postilo. Zase ale spíš z tradice, to patří k tomu. A vždycky jsme se hlásili jako Židi, my jsme měli vždycky židovskou národnost. Takže po této stránce jo, ale spíš to bylo všechno otázka rodinné tradice a nikoliv nějaké víry.

Q: Jaký byl mateřský jazyk vašeho tatínka?

A: Německý.

Q: Byl v armádě?

A: Byl v armádě, ano.

Q: Vzpomenete si, v kterých letech?

A: No, to nevím přesně, to bylo ještě za Rakouska-Uherska. Já vím, že byl poručík nebo něco takového, že měl doma schovanou šavli a vždycky říkal, na té šavli lpí krev, s tou jsem jednou zapách prase. To si ještě pamatuju.

Q: A víte, v které to bylo armádě?

A: No v rakousko-uherský, žádná jiná tenkrát nebyla. Když už byla republika, tak on už byl starší.

Q: Říkala jste, že měl asi jedenáct bratrů...

A: Jo.

Q: A můžete mi o nich třeba něco říct, cokoliv, co vás napadne?

A: Já vím, že jsem měla spoustu strejčků a tet a díky tomu taky spoustu bratranců a sestřenic, tak dva žili ve Vídni, jeden žil v Brně, jeden padl, jeden umřel a ty ostatní byli v Mikulově. A byli zaměstnaný v tom obchodě.

Q: Během války jste byli společně v tom Brně a pak byl váš tatínek v tý Šanghaji?

A: Nás potom Němci mu poručili, že do týdne musí opustit... A oni z Itálie na rozdíl ode mě, on mi ještě opatřil to, že jsem mohla do tý Palestiny jet a sami potom jeli do Šanghaje.

Q: Nejdřív byli teda v tý Šanghaji a pak odjeli do Ameriky...

A: Až po válce.

Q: A v kterém roce, vzpomenete si?

A: V kterém roce? V sedmačtyřicátém asi. Za války oni nemohli vůbec komunikovat s Amerikou, to bylo ghetto, to bylo obsazeno Japonci Šanghaj a Japonci tam zřídili ghetto.

Q: Ted' se vás budu ptát na vašeho dědečka z otcovy strany.

A: Z otcovy strany? Tak to bude velmi rychlá odpověď, toho jsem neznala. Já jsem rodiče z otcovy strany.. ty už nežili, když já jsem se narodila.

Q: A vzpomenete si třeba, jestli vám tatínek o něm něco vyprávěl?

A: No tak vím... jak jsem vám řekla... jedenáct dětí, tatínek byl druhý nejmladší a při tom nejmladším, když se narodil, tak ta matka umřela. Takže oni potom měli macechu, které si strašně vážili, zřejmě musela být svěťice, protože jinak by se těžko vdala do rodiny s jedenácti klukama. To muselo být různý.

Q: Ted' se vás zeptám na maminku...

A: Ta se jmenovala Hertha. Th se to píše.

Q: A jak se jmenovala za svobodna?

A: Abelesová. Pěkné židovské jméno.

Q: A kdy a kde se narodila?

A: Narodila se v roce '99 v Mikulově.

Q: A ona taky žila v Mikulově a pak v tý Šanghaji...

A: Všecko stejný. To je úplně stejný jako u táty.

Q: Kdy a kde zemřela?

A: Zemřela v Americe v roce '69.

Q: Jaký měla vzdělání?

A: Ona měla jenom základní.

Q: A co dělala? Měla nějaký zaměstnání nebo byla v domácnosti?

A: Ona byla milostpaní v domácnosti celou dobu tady, jenomže pak se ukázalo... já když jsem byla mladá, tak jsem byla velmi levičácká a styděla jsem se za to, že jsem z tak bohaté rodiny, takže já jsem se trošku s despektem na ní dívala, poněvadž ona byla opravdu taková milostpanička. A pak se ukázalo, že ona se dokázala úžasně přizpůsobit a v tý Šanghaji pracovala a vedla celou domácnost, to nebyl žádný špás, poněvadž tam to bylo úplně primitivní, tam nebyla tekoucí voda v tom ghettu, opravdu to byla dřina a úsilí to všechno udržovat a celou dobu zásobila, doma pekla, za nějakých velmi primitivních podmínek a pro tu cukrárnu, to všechno dělala ona. A pak přišla do Ameriky a na rozdíl od tatínka se úplně zase přizpůsobovala a pracovala celou dobu v jedné továrně jako dělnice. Byla to továrna na koření. To byl nějaká slavná velká továrna, někdy jsem tady už viděla... Jmenovalo se to Spice Island. Tak tam ona dělala, ovšem jako dělnice. Do té doby než onemocněla, kdy už potom nemohla dělat, maminka umřela na rakovinu.

Q: Její mateřský jazyk byla taky němčina.

A: Taky.

Q: Měla nějaký sourozence?

A: Měla bratra.

Q: Zase bych vás poprosila, jestli mi o něm můžete něco říct...

A: Ale jo, ten je docela zajímavý Ten bojoval v první světový válce a byl v Rusku, tam bojoval na té frontě a vrátil se s legionáři, on se stal legionářem nebo něco podobného. A vrátil se a měl takovou továrničku ve Vladislavi u Třebíče. On měl malýho syna, pozdě se mu narodil ten syn, byl šestiletý, když je deportovali, a byli ve Varšavě v ghettě a on potom byl bojovníkem. On padl při povstání v ghettě Varšava, jeho manželku s tím dítětem odvezli někam předtím. On byl v práci a přišel domů a ta rodina byla pryč. Takže oni zahynuli předtím. A on padl při bojích o ghetto Varšava.

Q: Teď bych se ještě zeptala na dědečka z maminčiny strany.

A: Dědeček z maminčiny strany byl Mikulovák a babička pocházela z jedné vísky z dolních Rakous, to byla Rakušanka.

Q: A můžete mi říct, jak se jmenoval dědeček?

A: Dědeček se jmenoval Gustav Abeles a babička se jmenovala Adéla Abelesová.

Q: A rodné příjmení?

A: Rodné jméno bylo Drillová – dvě I. A o té babičce vám můžu něco zajímavého... Ne o ní, ale o jejím bratrovi. Ona měla mladšího bratra, to byl úplně kouzelný člověk, on to byl lékař. A bydlel to se jmenovalo Mauo bei Wien, dneska to patří k Vídni, a to bylo takové předměstí, kam se chodilo na ten Heurigatt, na to mladé víno. A on tam byl lékařem a byl takový strašně boží člověk.

Tape one, side B

On chodil léčit, ale nikdy nic neměl. Protože když viděl, že lidi maj bídu, tak jim ještě nosil. A většinou si nepsal žádné účty. A byl tak strašně oblíbený, měl manželku, která nebyla Židovka a byl tak oblíbený, že když odváželi Židy, tak se to obyvatelstvo proti tomu postavilo a nedovolili a by ho

odvezli. Dva roky se tam udržel, ale pak už to nešlo. A ta manželka, která by klidně byla přežila, dobrovolně šla s ním a oba zahynuli v koncentráku. A dneska tam v tom Maua je ulice doktora Drilla. Protože to byl vynikající člověk. Já jsem ho velmi milovala. On byl podstatně mladší než babička, takže jsem ho poznala... i ta babička nakonec zahynula, když byla o dvacet let mladší, než jsem já dneska, takže to je všechno relativní.

Q: Vzpomente si, kdy a kde se babička a dědeček narodili?

A: Kdy to vám už opravdu při nejlepší vůli neřeknu. Babička se narodila v tom Rakousku, to byla vesnice Genzeldorf nebo tak nějak se to jmenovalo a dědeček se narodil v Mikulově.

Q: Co dědeček dělal?

A: Dědeček měl nějakou výrobu mejdla pokud vím, to už jsem nezažila. A staré hadry, s takovýma věcmi handloval.

Q: A víte, jaký měl vzdělání?

A: Asi jenom základní v té době. Určitě a babička taky.

Q: A dědeček žil v Mikulově celou dobu, celý život?

A: Ano.

Q: A babička se přestěhovala za dědečkem?

A: Babička, když se vdala, tak se přestěhovala do Mikulova a oni po roce devětatřicátém taky žili v Brně a potom byli deportovaní.

Q: Byli pobožný hodně?

A: Nebyli hodně pobožný, ale ještě něco drželi.

Q: A vzpomenete si třeba něco...

A: Babička občas chodila do synagogy, dědeček taky, ale to ostatně maminka a tatínek taky, hlavně tatínek. Tak například oni pořádali seder na Pesach. My jsme byli tam a protože ty moji bratrance a sestřenice neměli dědečka... ale jo, ty jedny jo, ale ty ještě byli méně pobožný. A tam se ten seder... u nás doma se taky nedělal, my jsme ho měli u babičky. Tak ona pozvala všechny Teltscherovic děti a byla tam velká tabule, velký seder, to bylo krásné. Ten strýc, jak jsem vám řekla, ten strýc, ten doktor, ten byl strašně takový, že kdekomu pomáhal. A babička byla taky velmi dobročinná. Ona byla prezidentkou Spolku židovských žen v Mikulově a ty se hlavně zabývaly pomocí. V Mikulově bylo hodně chudých Židů, ale ani jeden neměl nikdy hlad. To se všechno podporovalo. A babička byla opravdu velmi dobročinná.

Q: Babička nechodila do zaměstnání?

A: Ne.

Q: Rodný jazyk obou byla němčina?

A: Němčina.

Q: Byl dědeček v armádě?

A: To se mě ptáte moc, to já nevím. To by bylo asi hluboko ještě za Rakouska. To opravdu nevím. O tom se jaksi v životě nemluvilo. Že by byl velký bojovník před pánembohem, to zaručeně ne.

Q: Měli nějaký sourozence?

A: Sourozence měli, jo. Babička měla, toho jsem znala dobře, strýce Willyho a dědeček měl asi tři nebo čtyři bratry, jeden byl zubař ve Vídni, ale ani jména si nepamatuju, v tom já mám zmatek.

Q: Vzpomenete si třeba na nějaký příběhy, který se u vás vyprávěly třeba o vašich předcích?

A: No já už jsem vám něco řekla...

Q: A něco jinýho vás třeba ještě nenapadne?

A: Hlavně se vykládalo, když se strejci scházeli, tak vždycky vykládali o lumpárnách, když bylo tolik kluků, co všechno prováděli, když jich bylo tolik kluků.

Q: Napadne vás třeba nějaká hezká historka?

A: Ale jo. Můj otec zřejmě vynikal, to byl jeden z největších lumpů z rodiny, tak například taková věc, že si udělal kaňku do sešitu a učitel mu řekl, to si můžeš nechat zarámovat. A on šel - v Mikulově každý každého znal - tak šel k sklenáři a nechal si zarámovat kaňku. Nebo jednou ho matka prý poslala, aby dělal vajíčka pro všechny bratry - bylo jich doma asi devět - tak on udělal ty vajíčka - a když byly hotový, tak místo aby je zavolaal, oni hned nebyli na místě, tak to všechno sněd. A takový různý věcičky se vykládaly.

Q: Ještě se trochu vrátím k těm vašim prarodičům, jestli třeba chodili nějak zvláště oblečený nebo jestli něčím se vyznačovali židovským...

A: Ne. To už je příliš moderní na tu... Moje babička vůbec, to byla velmi hezká ženská, i moje matka byla krásná ženská, já jsem po otci, takže to není vidět. To moje sestra byla po matce. Babička byla elegantní dáma a dědeček chodil taky normálně oblečený, to by bylo muselo být ještě jedna generace předtím.

Q: Mohla byste mi říct něco o tom, jak vypadal jejich dům nebo tam, kde bydleli?

A: Moji prarodiče bydleli ve velmi starém domě v ulici Emila Schweinburga za první republiky a byla to židovská ulice. Tak tam byl ten dům, v takovém starém baráčku bydleli.

Q: Říkáte, že to byla židovská ulice, znamená to, že byla speciální oblast, kde bydleli Židé?

A: Ta ulice, to bylo původní ghetto. Tam bydlelo gró Židů. Potom po Josefu II., když se Židé mohli stěhovat, ti majetnější se stěhovali, takže potom v Mikulově bydleli i na jiných místech, ale většina Židů, i takových, kterým se vedlo velmi dobře, ale který tam nějak uvízli, tak bydleli v té ulici. Ten barák, kde bydlela babička a dědeček, ale byl to takový starý milý barák poschoďový. Ale byly tam taky výstavné baráky, i v té židovské ulici, velké baráky, takže to bylo různý a většina Židů tam

žila. My jsme tam už například nebydleli.

Q: Měli doma elektřinu?

A: Jo.

Q: Víte něco o tom, jaký měl váš dědeček politický názory?

A: Já se obávám, že nižádné.

Q: Jezdili někam na dovolenou?

A: Babička jezdila vždycky do Rakouska, my jsme měli zvláště z babiččiny strany, ale i z dědečkovy strany. V Mikulově žil jenom dědeček. Pokud žili ty sourozenci, všichni byli buď ve Vídni nebo někde v Rakousku. Ono totiž z Mikulova, tak jak se lidi z venkovských měst dostávali do větších měst, tak z Mikulova do Vídně. Ve Vídni byl dokonce Spolek Mikulovanů ve Vídni. Takže všichni ty příbuzní byli tam a babička jezdila často do Rakouska, ale potom taky vím, že jezdila do Karlových Varů.

Q: Jako do lázní?

A: Do lázní. Ale babička, dědeček ne.

Q: Vzpomenete si, jestli vám třeba vyprávěli něco o svém dětství?

A: Kdo?

Q: Vaši prarodiče, babička s dědečkem.

A: Jo, no tak babička vykládala o tom, když byla malá, jak žili na vesnici, měli takový krám se smíšeným zbožím. Ale na žádnou zvláštní historku, to si teď nevzpomínám. Ale mluvili o tom.

Q: Měli doma nějaký zvířata?

A: Jo, dědeček měl dlouho psa, dobrmana. Ten pak umřel, pak už nebylo nic, když už byli starší. Ale na toho psa si ještě pamatuju. César se jmenoval.

Q: A měli nějakou zahrádku?

A: Zahradu, dědeček byl velký zahradník, miloval kytky. V jeho zahradě rostl fík – Mikulov, to je úplně na jihu – nejteplejší část Moravy a tam dozrály fíky každý rok.

Q: Měli doma někoho, kdo by jim pomáhal s domácností?

A: Jo, měla babička pomocnici.

Q: A měli někoho na hlídání dětí?

A: To vám nepovím.

Q: Teď kdybyste mi mohla říct ještě něco víc o tom Mikulově, kde jste vyrůstala. Cokoliv co se třeba týká židovských... jestli tam byly židovské školy...

A: Židovská škola tam byla jenom za Rakouska. Potom už to nebyla židovská škola, ale jedna ze škol byla v židovské ulici. Jenom obecná. Měšťanka byla jenom jedna společná, ta už byla jinde. Gró židovských dětí chodilo do této školy. Já ne. Já jsem tam nechodila.

Q: A vy jste chodila kam?

A: Do školy, kam jsem náležela podle bydliště. My jsme nebydleli v té židovské ulici.

Q: Byla tam synagoga?

A: Jistě.

Q: Jedna nebo víc?

A: V Mikulově bylo původně spousta synagog, Mikulov je staré ghetto, to je po Praze nejstarší ghetto, s krásným starým hřbitovem. Rabi Löw než přišel do Prahy, tak byl v Mikulově. Původně tam bylo víc synagog, když já jsem žila, tak už byla jenom jedna synagoga, pak taková malá, kde byly bohoslužby v zimě.

Q: Kolik tam asi žilo lidí, když jste byla malá?

A: V Mikulově? Osm tisíc.

Q: A kolik z toho bylo Židů?

A: Židů bylo asi tisíc. Ale neručím vám za to číslo.

Q: Mohla byste mi něco říct o té židovské komunitě tam?

A: Tam byla židovská pospolitost, tam Židi drželi pospolu, no samosebou že se taky hádali, to víte, ale velmi drželi spolu, jak vám říkám, tam bylo spoustu nemajetných Židů, ale žádnému se nedařilo nějak... to neexistovalo, aby se někoho nechalo, aby měl bídu. To byla spousta všelijakých takových příležitostí, například chanuka, to nebyla nejdůležitější akce, ale na chanuka bylo vždycky takové pohoštění pro všechny židovské děti a organizoval to právě onen Spolek židovských žen, ve kterém byla moje babička, to dostali děti, teda ty potřebný, takové velikánské balíky s šatstvem, se vším možným, a s dárky. A to si pamatuju, že z výchovných důvodů, že nám řekli, no samosebou se zúčastnili všechny děti, a aby nemysleli ty chudý děti, že oni jsou nějaký chudáci a proto něco dostanou, tak dostali dárky všichni. Ale to mi bylo řečeno: ty máš doma všechno, vy to dostáváte jenom aby ty chudé děti nemysleli, že jsou nějaký to, tak ty dostaneš knížku, kterou už máš, dostaneš zase posla. To dělali asi z výchovných důvodů. Tak to byl jeden příklad. Ale vždycky se opravdu podporovali. My jsme samosebou do té synagogy chodili na takové jako bylo Simchat Tóra, to jsme rádi chodili, poněvadž to jsme pak chodili po synagoze, měli jsme fangličky, modrobílé... Zvlášť tam byla taková společnost těch židovských dětí z židovské ulice. A tam to byla moje společnost. Já jsem tam mezi ně chodila, kdežto moje sestra, ta byla nóbl, ta se stýkala s těmi bohatšími dětmi. Já jsem je neměla moc ráda. A matka zase nerada viděla, že já se stýkám s těmahle, takže já jsem byla víc v synagoze a více jsem se stýkala s těma dětma. No a potom byly například také, kromě těch podpůrných a všelijakých takových organizací židovských, tak tam byla například tělocvičná jednota Makabi, tak tam jsem byla velmi aktivní. A pak tam bylo mládežnické hnutí, takové sionistické, no vidíte, tenkrát jsem byla opravdu... tak oni věděli, proč mě pak... Tak

jsem chodila taky mezi tu mládež. To byla moje společnost. Byla tam soudržnost velká.

Q: Byla tam mikve?

A: Mikve ne. Ledaže bych o ní nevěděla, ale myslím, že ne. Byli tam pobožný lidi jako kantor a rabín a tak, ale nebyli ortodoxní. Byli konzervativní. Já vím, že původně byla mikve, ale za mých časů už ne.

Q: Byl tam někdo ortodoxní?

A: Byli velmi pobožný, nám se jeví, že jsou ortodoxní, ale ta obec byla konzervativní. Rabín byl konzervativní. Co tam bylo, bylo židovské muzeum, velmi slavné a krásné exponáty, které jsou dneska tady v muzeu, pocházejí z Mikulova. To muzeum založil dokonce jeden můj strýc. To byl velký židovský činovník, on byl také činovník v židovské straně, tenkrát byla židovská strana za první republiky a on tam byl činný, a on byl velmi velmi... on byl sionista a on byl velmi uvědomělý Žid a on založil s jedním profesorem z Brna to židovské muzeum a to bylo opravdu velmi cenné a s krásnými exponáty.

Q: To byl tatínkův bratr?

A: To byl tatínkův bratr.

Q: Byli v Mikulově nějaký typický zaměstnání, který dělali Židi?

A: Židi samosebou handlovali. Spousta takových malých obchůdků, byli taky bohatí Židi, ale nejvíc bylo takových menších obchůdků. A potom tam byli advokáti židovští, dva lékaři židovští, byla taky jakási židovská inteligence.

Q: Vzpomenete si, když jste byla malá na nějaký projevy antisemitismu?

A: Samosebou u Němců, a zvláště potom po třiatřicátém roku, když Hitler nastoupil, tak už byli Henleinovci, tak to bylo...

Q: Pamatujete si ze svého dětství nějaký důležitý politický události?

A: V dětství byl poměrně poklidný život za první republiky, já vím, že se vždycky oslavoval 28. říjen a 7. březen, narozeniny prezidenta Masaryka, to byly vždycky velké oslavy a tam bylo těch pět a půl Čechů a Židi. Zvlášť potom po nástupu Henleina, to zase drželi spolu, a byly taky v synagoze vždycky ty oslavy. Potom to bylo ošklivé už kolem takového pětatřicátého roku, to si pamatuju samosebou, co dělali ty henleinovci v těch kožených kalhotách a bílých punčochách a demonstrace, to si pamatuju. Jednak jsem už byla větší a to už byla ta doba před osmatřicátým rokem, to si samosebou přesně pamatuju a pamatuju si, když byla první mobilizace v březnu v osmatřicátém roce a potom když jsme utíkali, když Hitler obsadil Sudety, to si už všechno pamatuju.

Q: Víte, jak se seznámili vaši rodiče?

A: Moji rodiče se seznámili... Já vím, že moje matka předtím by se byla chtěla vdát za někoho jiného a ten se nelíbil babičce, a potom přišel Teltscher, Teltscher byl bohatý Žid, tak to se zase babičce líbilo, no ale to manželství bylo velmi dobré, já jsem v životě neslyšela hlasité slovo mezi otcem a matkou.

Q: A byl to domluvený sňatek?

A: Ne, takový jako dřív s dohazovačem ne. Vůbec ne. Moje matka byla velmi krásná žena. Takže ten Teltscher měl důvod, proč se o ni ucházel.

Q: Můžete mi říct něco víc o tom domě, kde jste vyrůstala?

A: To byl starý, patricijský dům, velmi krásný, obrostlý psím vínem, měl dvůr, na tom dvoře byla zase vinná réva, poněvadž v Mikulově roste všude a pak byly dvě zahrady. Jedna zadní zahrada, tam byly hlavně ovocné stromy a přední zahrada, ta byla velmi krásná... Ten dům byl patrový a my jsme bydleli v prvním patře. A byl tam takový jako balkon, ale na sloupech a tam kolem toho byla ta stará zahrada. A tam byl starý platan, obrovský platan, ten existuje ještě dnes. To je jediný, co nechali, to vám hned budu vykládat, a byl tam ginkgo a potom tam byly paulovnie, to byly dva stromy, to jsou mediteránní stromy a oni mají nádherné květy, takový modrý zvony. Ten dům byl opravdu krásný. A když jsme utekli, když přišli Němci, tak se tam usídlilo gestapo. Gestapo tam bylo celou dobu, a ty tu zahradu nechali ještě netknoutou. Protože já jsem tu zahradu ještě jednou viděla tak, jak byla a to, když jsem přišla, já jsem se vrátila koncem šestačtyřicátého roku a jela jsem do Mikulova, poněvadž jsem potřebovala rodnej list a tenkrát jsem ještě myslela, že rodiče přijdou sem, protože až v sedmačtyřicátém se jim naskytla ta příležitost, tak taky papíry pro rodiče. A to ještě to bylo netknuté. Pak jsem tam dlouho nebyla a potom se do stejného baráku nastěhovali estébáci. A bylo tam taky vězení... My jsme měli příbuzného po matce s mým bratrancem... S náma ne, ale dobrý přátelé rodin a ten syn, ten byl tenkrát dvacet něco... dvaadvacet, tak nějak... On jako čtrnáctiletý kluk se dostal do koncentráku, přežil Osvětim, vrátil se, doštudoval, stal se agronomem, byl v družstvu v Mikulově a po tom všem oni ho zase zatkli, nikdo... žádný důvod nemusel být, byl Žid, že jo... takže ho zatkli a on tam byl uvězněný. No nic, dostal se zase z toho ven a posléze v osmašedesátém utekl do Anglie a a udělal tam velkou kariéru a dneska je to sir Francis Lampert, tak to je nejslavnější mikulovský Žid. A ty estébáci ze samého strachu, aby tam na ně nikdo nečíhal, vytrhli to psí víno, natřeli ten barák takovou ošklivou žlutou barvou, pokáceli ty všechny stromy a nechali tam akorát ten platan, protože ten byl trochu opodál. Takže dneska se tam ta ulice jmenuje Pod platanem. Ta ostuda, že ty Němci to nechali... Němci poškodili ten starý hřbitov, oni tam měli střelnici, ale kdo to potom zničil od základu, byli komunisti. Ono to dneska vypadá dobře... Já jsem tam byla, jednou tady byl tatínek na návštěvě ještě za komunistů, to si nedovedete představit, jak to vypadalo. Zarostlý, všechno to leželo na zemi, tam byla prastará část, jako na starém hřbitově tady, a potom byla část nová, tatínek tam měl ležet rodiče a chodil po té... on nebyl vidět, jak běhal tím porostem, vysokým a to všechno leželo na zemi a některé hroby ani nenašel. Taky zničili celý to ghetto. To, co dneska zůstalo, co je dneska jako pod památkovým ústavem a ukazují to a dělají s tím velký cirkus, já tam nerada chodím, protože je to pro mě hřbitov, vždyť je to směšný, pro mě jsou to směšný zbytky, poněvadž já vím, jak to předtím vypadalo. To strhli komunisti, ty prastaré baráky, které měly obrovskou hodnotu historickou, tak to strhli a zřídili tam takové sídliště, takové ošklivé dvouletkové... Tak to bylo, to se nedá nic dělat.

Q: Ještě se vás zeptám, co ten váš dům dneska, co tam je?

A: Tam byla nějaká výrobní, protože potom tady byla moje sestra – taky ještě za komunistů – a byli jsme v Mikulově a ukázala jsem jí ten barák zvenku a ona potom chtěla, zkusili jsme jít dovnitř, šli jsme zezadu dvorem, a tam byla vrátnice, já jsem prosila, že jsme tu svého času bydleli, jestli by byli tak laskavi, ale oni tak laskavi nebyli a vyhodili nás. Ona byla ještě s manželem Američanem,

takže to dělalo velmi dobrý dojem. No co se dá dělat.

Q: Jezdili vaši rodiče někam na dovolenou?

A: Rodiče jezdili na dovolenou. Hodně do Rakouska. Oni tam měli spoustu příbuzných a známých a tatínek trpěl na revmatismus, takže on jezdil do Piešťan, ale jezdil i do Badgasstein v Rakousku, ten jezdil většinou takhle po těch lázních, poněvadž on někdy nemohl vůbec chodit. A maminka dost s příbuznými a s tetami a tak cestovala, hodně v Rakousku, my jsme byli v Itálii, to jsme byli u moře, když jsme byly malý, to si pamatuju, to s maminkou, a ještě tenkrát taky tatínek. Pak jsme byly ve Švýcarsku, maminka s náma taky jezdila, ale my jsme byly potom v penzionátu ve Švýcarsku, dvakrát s náma byla maminka a bydlela zvlášť a jednou jsme už potom byly samy, abysme se učily francouzsky.

Q: A na jak dlouho to bylo?

A: No o prázdninách na měsíc. Já jsem uměla francouzsky skutečně jako česky, ale už jsem to zapomněla do značné míry, dneska umím líp anglicky než francouzsky.

Q: Měli jste doma nějakou pomocnici v domácnosti?

A: Jo, měli.

Q: A někoho, kdo pomáhal rodičům vás hlídat?

A: Taky jsme měli. Měli jsme kuchařku, takovou na úklid a tak a ještě chodila, když bylo velké prádlo, tak chodila ještě prádlena a pak jsme měli slečnu k dětem.

Q: Měli jste jí rádi?

A: Když jsem byla malá, jo. Ale potom nějak mě to vadilo...

Q: Jedli jste doma košer?

A: Ne, ani babička už nevařila košer.

Q: Dodržovali jste doma nějaký svátky?

A: Jak jsem vám řekla Jom Kipur, na Chanuka jsme rozžehli svíčky, ale jenom my děti, to bylo naše. A jinak dohromady nic, na den úmrtí a na narozeniny tatínek taky svíčky zapálil, ale jinak doma nic, ne.

Q: Jak často jste chodili do synagogy?

A: Na vysoké svátky.

Q: A šabat jste dodržovali?

A: Vůbec ne.

Q: Chodila jste do školky?

A: Do školky ne, my jsme měli slečnu.

Q: Můžete mi říct něco víc o té škole, kam jste chodila?

A: To byla do normální obecná škola, pak jsem chodila do gymnázia. Čtyry roky v Mikulově, v Mikulově bylo německé gymnázium a pak jsem přešla na vlastní žádost do Břeclavi do českého gymnázia.

Q: A proč?

A: Tam byl velký antisemitismus a mě to otrávil.

Q: Jaký jste měla oblíbený předmět ve škole?

A: Všecky jazyky, já jsem se učila jazyky jako opice a neměla jsem ráda matiku, na to je zatížená naše rodina, my jsme byli všichni blbí na matiku, teda otec snad ne, aspoň kupecké počty uměl, ale my jsme byli blbí, moji synové byli blbí a vnučka je blbá na matiku, všichni vždycky na jazyky hlavně. A pak jsem chodila do Břeclavi do gymnázia a tam jsem udělala kvintu a sextu a pak přišel osmatřicátý rok a my jsme šli do Brna a tam jsem zase na vlastní žádost pokračovala na židovském gymnáziu. To bylo s českým vyučovacím jazykem, ale židovské gymnázium, to jsem už nechtěla chodit jinam. A tam jsem maturovala a tam se potom stáhli z celé republiky, když už Židi nesměli nikde jinde učit, židovské učitele na tuhle školu. A my jsme měli některé úplně vynikající lidi. Například jeden, ten učil dějepis a filosofickou propedeutiku, to byl jediný židovský docent na brněnské univerzitě, to byl úplně vynikající člověk, pak jsme měli úplně vynikající učitelku biologie, já jsem byla spíš furt zatížená na ty jazyky a na dějepis a na takové věci, na literaturu hrozně, to mě bavilo, to jsem vždycky znala víc než ten učitel pomalu ze světové literatury, poněvadž jsem hodně četla. Potom jsem se díky té učitelce zapálila do té biologie.

Q: Chodila jste do nějakého kroužku nebo na jazyky mimo školu?

A: Jo. Já jsem se stále učila jazyky mimo školu, tu francouzštinu a angličtinu taky.

Q: A třeba ještě něco jinýho? Jestli jste třeba hrála na nějaký hudební nástroj...

A: Hrála jsem na klavír, ale to nebyl kroužek, to jsem měla učitelku. Pak jsem chodila do těch židovských mládežnických organizací.

Q: Když jste chodila do školy, měla jste židovský kamarády ve škole nebo to bylo jedno nebo jak to bylo?

A: To jsem měla.

Q: Co jste podnikala s kamarády, když jste chodila do školy?

A: Hráli jsme si jako všechny děti, nic zvláštního.

Q: Co jste dělala ve volném čase?

A: No četla jsem hlavně hodně, sportovala jsem dost, ale hodně jsem četla.

Q: Jezdila jste na prázdniny s kamarádama někam?

A: Rodiče mi bránili, to jsem vždycky velmi těžce nesla, že jsem musela vždycky kam veleli rodiče, do toho Švýcarska, potom jsem byla ráda, že jsem se naučila jazyky tak dobře, ale tenkrát jsem to považovala za těžkou urážku, že jsem nemohla na letní tábor s těma dětma. Teprve až když jsme byli v Brně. A to už měli naši jiný starosti, než nás tak hlídat, to jsem potom jela na jeden zimní tábor.

Q: Jak dlouho jste v tom Brně byli?

A: '39 - '40.

Q: A pak jste jeli do tý Itálie?

A: Pak jsme byli vypovězený, pak jsme jeli do tý Itálie.

Q: Vzpomněla byste si, kdy jste prvně jela v autě?

A: To si nevzpomenu. Brzy. To nebyl žádný problém, my jsme jezdili každou chvíli do Vídně, to jsme jezdili autem.

Q: A měli vaši rodiče auto?

A: Ne, rodiče neměli dlouho auto, ale to byl takový špeditér, to se vždycky najal a jelo se do tý Vídně. A potom byly auta ve firmě, v obchodě. A maminka s tatínkem se taky učili jezdit, a to už jsme byli trochu starší. A maminka se dobře naučila, ta potom jezdila i v Americe, ale tatínek, ten na to byl levej. Jednou myslím málem skončil ve škarpě ještě v Mikulově a to mu maminka potom zakázala jezdit a v Americe se o to ani nepokoušel. To ho vozila maminka. Ale jezdit autem to nebyl žádný problém. Asi když mi bylo pět, ještě žádný nebylo, ale na to si nepamatuju. Co si tak pamatuju, tak jsme jezdili autem.

Q: Chodili jste s rodičema do restaurace třeba na jídlo?

A: No, když jsme byli někde na letním bytě, jo, nebo když jsme byli ve Vídni, ale ve Vídni taky většinou ne, poněvadž jsme byli u nějakých příbuzných. A v Mikulově kam bysme chodili do restaurace.

Q: Učili vás vaši rodiče něco o židovství? Třeba jestli vám povídali o těch svátcích nebo cokoli...

A: Rodiče ne, my jsme chodili na náboženství, takže to říkal v obecné škole kantor a na gymnáziu rabín, a naši asi předpokládali, že to stačí. Já podezírám maminku, že toho taky moc nevěděla.

Q: Měla jste nějaký oblíbený svátek, když jste byla malá?

A: Jo, Chanuka se mi líbilo a Simchat Tora, a když jsem byla starší, tak Purim, protože byl báľ židovskej, tak to už jsem směla, když už mi bylo šestnáct a sedmnáct, tak to se mi líbilo. A na Purim jsme taky jako děti hrávali divadlo. To zase ten spolek židovských žen organizoval, to se mi líbilo.

Q: Můžete mi říct něco víc o tý válce, jak to s váma bylo?

Tape two, side A

A: V osmatřicátém roce jsme z Mikulova utekli do Brna, když obsadili Němci Sudety. Ve 40 roce si zavolali otce na Vystěhovalecký úřad a sdělili mu, že do týdne musí opustit protektorát a Reich, což nebyla žádná švanda, protože to už bylo za války. A do žádné země spojenců nebylo možno dostat vízum, když člověk byl po vypuknutí války tady na území německém. Ale Někteří bratři tatínkovi, ty už byli v Anglii. Já jsem měla jednoho strýce, který byl velmi aktivní sionista a po tom okamžitě šli. A jemu se podařilo ilegálně utéct do Polska a odtamtud se dostal do Anglie. Nakonec bylo jediné místo na světě, kam člověk mohl s J pasem (Němci zavedli pro židy pasy, tam bylo velké červené J každá žena Sára, takže já jsem byla Liselotta Sára Teltscherová). S takovým pasem se člověk dostal jenom do Šanghaje. Tam stačila nějaká nevelká suma peněz, na důkaz, že nebude hned na obtíž úřadům. Tak to nějak ty příbuzný v Anglii otci poslali a my jsme do týdne odjeli do Itálie, tam se čekalo, do Šanghaje jela loď vždycky jenom jednou měsíčně, tak tam se muselo čekat, mezitím nás chtěli vrátit hitlerští fašisté, protože jsme tam seděli. Ale já jsem tam dostala studentský certifikát, což byla vzácnost a každý muž měl za svým jménem jméno Izrael a k a to mi zařídil právě ten strýc, protože měl styky. Takže já jsem mohla jet do té Palestiny, ale nebylo to tak jednoduchý, protože Palestina to byl tenkrát britský mandát. To znamená, že i tam se nemohlo jet, když někdo byl v protektorátu po vypuknutí války. My jsme byli v Terstu a tam se hemžilo židovskými emigranty z celé Evropy a co nevěděl jeden, věděl druhý, tak jsme se dozvěděli, že ve Fiumě, to je dnešní Rijeka, byl starý německý konzul, který byl prý strašně slušný a vydával prý lidem pasy bez toho J, aby se mohli někam dostat a vůbec šel židům na ruku. Takže mě tatínek sebral a šli jsme tam. On si totiž tatínek vymyslel takovou historku, že bych mohla říct, že jsem se ilegálně dostala do Jugoslávie, že jsem z Jugoslávie ilegálně přešla hranice do Itálie a že teďka jsem tady a tak dále. Ten konzul byl opravdu tak slušnej, že mi vydal pas – to vám vykládám, abyste věděla, že nebyli všichni fašisti. Tím jsem se dostala do té Palestiny pak. Tím, že jsme byli vypovězení, to nám zachránilo život. Nikdo, kdo tady žil, ani ty v Rakousku, nikdo to nepřežil. Jenom ta moje rodina a ti dva bratři tatínkovi, kteří byli v Anglii, ale pokud zůstal někdo tady, tak nikdo to nepřežil. Takže jsem jela do toho Jeruzaléma a zbytek rodiny jel do Šanghaje.

Q: Když jste se vrátila z toho Jeruzaléma, tak jste se vrátila rovnou do Prahy?

A: Do Prahy jsem se vrátila...Teda takhle, blízko Mikulova, v městečku Miroslav jsem měla dobré známé, tak jsem jela tam, tam jsem byla asi dva týdny a pak zpět do Prahy a tady jsem si hledala místo a tak.

Q: Ve kterém roce jste se vrátila?

A: V šestačtyřicátém.

Q: Proč jste se rozhodla, že po válce zůstanete tady v České republice? Nechtěla jste třeba někam emigrovat?

A: Ne, nechtěla, mně už stačila emigrace, to není taková radost. Na to musí mít člověk povahu. Kdybych byla ovšem tušila, co mě tu čeká, tak jsem si to sakramentsky rozmyslela. Já jsem velmi litovala, že jsem se vrátila, já jsem měla všechny cesty otevřené. Já jsem byla přijatá na jednu univerzitu v Leedsu v Anglii, mohla bych tam jít nebo bych byla mohla s rodičema. Takže jenom tohle .. já jsem chtěla budovat socialismus, protože jsem byla zaslepená, nevěděla jsem, co činím a velmi jsem toho litovala, ale tenkrát jsem nechtěla.

Q: Jela jste se podívat do Mikulova, když jste se vrátila?

A: No jela jsem tam pro ty papíry, jak jsem vám vykládala a setkala jsem se tam s jedním Židem, který se vrátil. Němci už byli odsunutí a teď jsme potkali jednoho řezníka. A to byl Němec jako poleno, hrozný nacionalista, a já říkám jak to, že tady zůstal? No to je prý politický vězeň. Já povídám cože? A on mně řekl no tak on za Němců šmelil, ti ho za to zabásli a díky tomu tam zůstal a takových věcí tam bylo víc, ale to jsou maličkosti. Pro mě to byl hřbitov, tam ze všech Židů se po válce vrátili čtyři. Řada emigrovala, to je pravda, hlavně ti mladí, se dostali do Palestiny, někteří byli v Anglii, ale to jich bylo pár... Ne já bych tam byla nejela a děkovala jsem pánu bohu, že ty moje rodiče sem nejeli, protože oni se původně chtěli vrátit. A v Praze by byt nedostali, vrátili by jim dům v Mikulově. A při té myšlence, že by matka měla žít na místě, kde vyrostla s rodičema a byly kolem ní jenom samé to ..., to nejde, to prostě nejde. Já dodneška nerada jezdím do Mikulova.

Q: Já se teď posunu trošku dál, k tomu období komunismu. Byla jste někdy členkou strany?

A: Jo.

Q: Jak dlouho?

A: No já jsem vstoupila v Palestině do strany. Jak dlouho? No až mě vyhodili. Protože vystoupit člověk to... já jsem tomu věřila, v Palestině byla ilegální strana, tam byli samí idealisti, samosebou se nic nevědělo tohle že..., jenom se věřilo, že by všichni lidi měli mít stejně možnosti. Tak jsem se vrátila jako členka strany.

Q: A v té Palestině, to byla česká komunistická strana?

A: Ne, Komunistická strana Palestiny, to byla společně arabská a židovská, malá ilegální. No a jela jsem sem a vstoupila jsem tady. Mně to bylo hned hrozně divné ty poměry tady, ale tak jsem si furt říkala, to jsou takové dětské nemoci a věřila jsem tomu do roku '52, do "Slánskiády". Pak jsem viděla teprve zač je toho loket. To jsem měla první velký proces, to mě chtěli vyhodit, to začali tvrdit, že jsem sionistka a já nevím co a že jsem spolupracovala se Slánským. Že jsem se chodila radit se souvěrcema na ústředním výboru, tam moje noha v životě nev kročila. Že jsem se radila se Slánským, on Slánský byl sionista. No šílené. Že jsem špion. No a to já si pamatuju, jak jsem v noci nespala, říkala jsem si probůh, no něco jsem musela udělat. No něco jsem musela udělat, když si všichni myslí, že jsem špion. No já jsem tomu mechanismu nerozuměla. No a potom, jak se ukázalo, tak jsem to nebyla jenom já, ale všichni židi, dokonce dělníci. Já jsem měla známého dělníka v Autopraga a ten měl taky tehdy potíže. Takže to jsem začala chápat o čem jde. To ale nebylo nic platný, protože vystoupit člověk nemohl. No, mohl vystoupit, ale to už pak měl člověk strach. Péťu už jsem v té době měla a člověk nevěděl kam půjde když vyletí, bydleli jsme v ústavním bytě, vyhodí nás na ulici? Co budu dělat? Vystoupit ze strany znamenalo konec všeho. Takže jsem seděla ve straně a ničemu jsem nevěřila. Až mě vyhodili z té strany, byla jsem ráda. Jenom jsem nebyla ráda a to jsem věděla, že to znamená vyhazov z práce. Ale to už děti byly větší, ještě jsem je měla doma, ale to se nedalo holt nic dělat. No ale to byla taková zvláštní věc, špatný svědomí za to, že bych byla ve straně, že bych někoho a konto toho poškodila, že bych měla nějaké výhody, tak to já absolutně nemám. Protože já jsem nikdy žádné výhody neměla. Naopak, kdykoliv se ve straně něco šustlo a to se šustlo často, tak vždycky jsem měla...v roce 1958 to byly ty třídně politické prověrky, to jsem chodila půl roku s výpovědí v kapse, pak se to zase obrátilo. No a to bylo pokaždé. Pak

jsem seděla na místě, kde byl požadavek, že musím udělat kandidaturu. No to byly scény. To jsem měla dělat na univerzitě, dálkově při práci. A to mi strana nedala potvrzení, závodní organizace napsala, že nechodím na schůze, což byla lež. Já jsem se snažila chodit na každou schůzi aby mi nemohli nic říct. Že nemám zájem, no ty nejhorší věci. To jsem ale měla kamarády na univerzitě, tam jsem předtím už přednášela, měli mě tam rádi. No a oni bez mého vědomí, když viděli, že mám posudek ze závodní organizace, že bych tu kandidaturu nikdy nemohla udělat, tak to nějak obšlápali a já jsem byla jediná myslím aspirantka v Československu, která udělala kandidaturu bez posudku závodní organizace. Takže vždycky se našli lidi, ale pokaždý jsem měla potíže. Takže, že bych z toho tyla to vůbec ne, to bych asi nedokázala. To se přiznávám, já jsem to dělala kvůli dětem. Já jsem vždycky říkala, že ta strana je svinská záležitost, protože nedávají člověku možnost než rozhodnout se mezi dvěma zlými věcmi. Mohla jste se rozhodnout, chci poškodit rodinu, nebo chci dělat něco proti svému svědomí. Já se přiznám, že bych proti svým dětem nic nedělala.

Q: A ve kterém roce Vás vyhodili?

A: No v tom devětašedesátém.

Q: Ted' se Vás ještě zeptám na tohleto období totality. Stýkala jste se s ostatními Židy, měla jste židovské přátele?

A: Za totality? No měla, ale přes manžela zase, jsem měla obojí.

Q: A mluvili jste někdy s židovskými přáteli o židovství, o tématech s tím spojenými?

A: No samosebou.

Q: Můžu se zeptat, jak jste se seznámila se svým manželem?

A: No v práci. My jsme oba byli ve stejném Ústavu.

Q: A kde jste měli svatbu?

A: V Praze.

Q: Ale jako na úřadě?

A: No kde jinde.

Q: Hrál nějakou roli ve Vašem rozhodování jestli se vezmete, to, že není Žid?

A: Jo. Já jsem vždycky každému napřed řekla, že jsem Židovka, tak aby se mnou nemluvil jestli nechce. Tak jemu když jsem to řekla, a že bychom se snad neměli vzít. On se tehdy rozčílil a řekl mi, za koho mě máš. Pak se ale ukázalo, že už... Petr se narodil v dvaapadesátém roce, ten rok, co začala Slanskiáda. A to už do něj začali hučet dobrý soudruzi aby se mě zřekl, že jsem si ho vzala, jen abych se ze něj schovala. Abych zestřela tou svou sionistickou tohle, proto jsem si nechala svoje jméno např. atd. atd., a on nebyl úplně odolný, musím říct. On byl introvert a pro něho to bylo mnohem horší než pro mě. Já jsem si zařvala a nějak jsem to ze sebe dostala a on to žral všechno do sebe a těžce to celý ty léta nosil, ne to, že jsem Židovka, ale to že po mně pořád jdou. On věděl, že jsou to všichni tohle.. Ale tenkrát, když do něho hučeli... protože než jsme se měli brát, on se mě ptal, „Proč si mě nechceš vzít“? A já mu řekla „No podívej, já jsem Židovka a budu s tím mít

nepříjemnosti". A potom on tedy pod tím jejich vlivem přišel a zeptal se, jak jsem věděla už tehdy, že budu mít nepříjemnosti. Tak jsem se naštvala, a říkám mu jednoduše vždyť víš, že jsem se stýkala se Slánským a on mi tehdy zavolaal a řekl Teltscherová, dej si pozor, budu teď dělat špionážní práci, tak aby tě to nezabarvilo. No tak se zastyděl a nikdy už o tom nechtěl slyšet. On nebyl špatný člověk, on byl slaboch.

Q: Co tomu říkala Vaše rodina, že jste si vzala někoho kdo není Žid, vadilo jim to?

A: Moje sestra si taky vzala nežida, to jim nevadilo.

Q: Potom, když jste byla vdaná, tak jste asi moc nedodržoval židovský svátky nebo tradice. Nebo jak to bylo?

A: Tak jako předtím, já jsem předtím nic nedodržovala. Přestala jsem se postit na Yom kipur v Palestině. V Palestině ti neortodoxní nedrží vůbec nic, přesto že spousta z nich byla z východu, kde byli všichni doma z opravdu pobožných rodin, ale tam se nic nedrží, tak tam jsem si všechno odvykla. Takže pro mě to nebyl žádný přechod.

Q: A chodila jste do synagogy?

A: Ne, no takhle, podívat se to jo, ale abych tam chodila nějak pravidelně to ne. To teďka chodím na Yom kipur do synagogy, ale tenkrát ne.

Q: Co pro Vás znamenalo, když vzniknul Izrael jako stát?

A: No to znamenalo hodně, já jsem to tam zažila, jak to vypadalo, tak to jsem samosebou měla radost, že vzniknul stát, přestože jsem nebyla sionistka v tom smyslu, že bych tam byla musela, ale potom všem musím říct, že lituju, že jsem tam nezůstala. Tam jsem byla mezi svými, tam kdyby proti mně někdo něco měl, tak jsem věděla proč. Tady člověk nevěděl proč.

Q: A byla jste tam potom ještě někdy?

A: Jistě, já jsem byla už třikrát v Palestině, v Izraeli tedy.

Q: A kdy to bylo?

A: Teďka, už po devadesátém roce, předtím nebyla žádná možnost.

Q: A jak dlouho jste tam byla?

A: Vždycky jenom na pár týdnů, tak na dva týdny. Já tam mám spoustu přátel a oni taky jezdí za mnou, takže to není problém.

Q: Když jste se vrátila zpátky do České republiky a Vaše rodina byla v těch Spojených státech, jestli jste s nima mohla nějak komunikovat?

A: No ze začátku ne, protože jsem měla vachrlaté postavení a jednou nohou jsem byla pořád mimo ústav, tak to by mi bylo ještě scházelo. Takže o rodičích se vůbec nemluvilo, jenom jsem tady měla tetu, ona byla původně vdaná za jednoho bratra mého otce, pak si vzala někoho jiného, takže už nebyla moje teta, ale byla to dobrá přítelkyně mojí matky. Ona byla také v Šanghaji a vrátila se a

rodiče pak psali jí a ona mi to posílala a já jsem jim psala zase přes ní. To byly takové styky, dokonce když se mi narodil Petr, tak mi sestra poslala (ona ta její dcera byla starší) nějaké dětské věci a to všechno šlo k tetě a takhle přes ní se to...

Q: A ta teta bydlela taky v Praze?

A: Ne, ona bydlela v Miroslavi na Jižní Moravě.

Q: Až potom v čtyřiašedesátém roce byly rodiče poprvé v Praze, takže až tehdy jsem je viděla poprvé po válce.

A: To je hrozně dlouhá doba..

Q: A teprve potom, to už jsem byla v Akademii věd, kde byla velmi rozumná kádruvačka. V tom ústavu rostlinné výroby bych si to nemohla doposledka dovolit. A tam jsme to hlásili, že tam mám rodiče a už to bylo dobré, už jsem si s nima dopisovala. A potom jsem byla v Americe.

Q: A kdy jste tam byla?

A: No já jsem tam byla několikrát. Jednou jsem byla v Americe, když mamince už bylo špatně, tam se to na rozdíl od Čech říkalo, když měl člověk rakovinu, takže maminka to věděla, měla také operaci. A potom se to vrátilo. Ona měla rakovinu prsu, takže jí vzali prs a to bylo ještě před tím, v třiašedesátém roce. V čtyřiašedesátém byla tady v Praze, byla v pořádku. A po dvou letech se to vrátilo a to bylo na plíce a nedalo se to operovat. Takže už věděla a tehdy mě pozvala a kupodivu mi dokonce, když byla na smrt nemocná, dali povolení vycestovat, takže jsem ty rodiče ještě viděla. A potom jsem byla v Americe v devětašedesátém, to už žil jenom tatínek a to jsem jela služebně. To jsem byla myslím jediná nebo dva jsme byli z republiky, kteří jsme byli vyslaní na Mezinárodní botanický kongres v Seattlu a to je blízko. No a to byla moje labutí píseň. Já jsem měla dobrého přítele profesora v Michiganu na univerzitě, on tady byl taky, tak ten mě potom pozval a já jsem tam byla půl roku na stáži. A tady mezitím vyhodili Dubčeka atd. A já jsem věděla, že přijedu, že mě vyrazí odevšad, tak to se nedalo nic dělat.

Q: Poslouchala jste nějaký rádia jako Svobodnou Evropu nebo Hlas Ameriky?

A: Snažila jsem se poslouchat Svobodnou Evropu, ale ono se to strašně blbě poslouchalo, my jsme bydleli v Ruzyni a tam to bylo hrozný. Akorát když jsme byli na chalupě, tak tam jsme to poslouchali. Já jsem hodně poslouchala Rádio Vídeň, dneska se to nedá chytit, oni pak změnili vlnovou délku, ale tenkrát se to dobře poslouchalo, takže člověk měl nějaké informace. Hlas Ameriky taky, ale to taky nebylo moc dobrý, ale Svobodná Evropa nebyla skoro vůbec slyšet. Až pak v šedesátých letech, když to bylo uvolněný, tak se to dalo.

Q: Měla jste přístup k nějakým samizdatovým časopisům nebo knihám?

A: No sem tam jsem něco dostala, ale...

Q: Váš život po osmdesátémdevátém roce, jak se to změnilo a tak?

A: To není nijak moc zajímavý, protože se dvakrát moc nezměnilo. Měla jsem samosebou velkou radost, protože už se to snad nikdy nevrátí a ty další generace nebudou muset prožít to co my,

ačkoliv teďka to vypadá hnusně na tom světě. Není to žádná radost, je spousta jiných problémů, třeba nepolitických, ekologických a všelico, že vlastně ty mladé lituju, že to nemají až tak dobrý, ale tenkrát po revoluci si to nikdo nepřipouštěl. Ale pro mě osobně se toho tolik nezměnilo, já už jsem byla přestárlá.

Q: A změnilo se po tom osmdesátémdevátém něco, co se týká vaší židovské identity?

A: Jo, no začala jsem chodit pravidelně chodit... to vlastně bylo už dřív ještě za komunistů – když mě vyhodili, tak jsem začala chodit na obec, to už jsem si to mohla dovolit, ale předtím dokud jsem pracovala jsem si musela dávat stále pozor... takže celý židovský život se zintenzívněl, začalo se víc akcí a tak, tak jsem se zapojila (to už za komunistů jsem dělala takovou tu sociální práci), ale to se zintenzívnělo teď, tak toho se zúčastňuju, dělám sociální práci ňákou takovou.

Q: Jak trávíte volný čas?

A: Čtu, dřív jsem chodila velmi ráda do divadel, teďka mám potíže, protože velmi špatně slyším, tak vždycky ne všemu rozumím, taky nemám tolik peněz, abych mohla chodit pořád a do koncertů chodíme jednou měsíčně, no a potom v létě, my máme chalupu v jižních Čechách a tam trávím veškerý čas na zahradě, já jsem tam tu zahradu založila, ona je velmi krásná, já jsem se tam hojila z toho, že už s těma kytkama nemůžu nic mít. V létě opravdu nemám čas, protože musím pracovat tam.

Q: Jste členkou Židovské obce v Praze?

A: Ano.

Q: Podílíte se nějakým způsobem na její činnosti?

A: Ano. Dělám v Komisi žen a potom jsem pomocnice v sociálním oddělení, chodím za lidma, kteří to potřebují, mám takový opravdu... jeden zvlášť případ takový, kde ten člověk je na mně hodně závislý, druhou taky, to byla moje přítelkyně, ona je prakticky slepá, já jí chodím číst. A ten druhý, to je člověk ochrnutý, ten je hodně závislý, aby k němu chodili lidé, poněvadž sedí v křesle a nemůže se hnout. Tak jenom takové věci. Žádný velký funkce jsem nechtěla. Já myslím, že tohle je hodně důležitý. A to ne každý dělá s nadšením, protože je to jenom práce, není to tolik vidět.

Q: Jste členkou nějaké židovské organizace?

A: Komise žen a WIZO.

Q: Co pro vás znamená členství v takové organizaci?

A: Znamená to to, že mám pocit, že někomu pomáhám. Je mi taky příjemný, že je to taková práce neokázalá. Po veškerých zkušenostech a po všech těch peripetiích opravdu nemám žádnou potřebu se nějak zviditelnit nebo dělat nějaké funkce. A to mi vyhovuje, poněvadž já mám pocit, že to je užitečný. Já zvlášť u toho ochrnutého pána, to je vzácný člověk, ten má za sebou život, to je něco úplně zvláštního, co ten prožil. A vím, že má radost, když přijdu a že mu to pomáhá, z takových věcí mám radost. Ty gratulace, to jsem ze začátku trochu podceňovala, ale teď vidím, že je spousta takových lidí, který jsou sami a opuštěný a mají vyloženě radost. A pokud něco potřebují, tak to můžu jít dát dál, na to sociální oddělení. Tak mám dojem, že to je v rámci mých ubohých možností

užitečný, tak proto mě to těší. To WIZO? To je spíš taková společenská záležitost tady. Jinak to má nějaký sionistický účely, občas se dělá sbírka... Ten můj poměr k sionismu je trochu ambivalentní, ne že bych nebyla sionistkou, nebo byla nějak proti, ale nesdílám vždycky ty názory, které se tady normálně je možno slyšet. Je tam vždycky nějaký hezký program. Je tam kulturní program, máme předsedkyni, která po této stránce je velmi šikovná, úžasně dobře organizuje, takže máme hodnotné ty kulturní programy a taky jezdíme spolu po vlastech českých a v Německu jsme byly, v Berlíně, v židovském muzeu, je to zajímavé, a člověk musí někam patřit.

Q: Které židovské svátky doma slavíte?

A: Chodím do synagogy, chodím na maskir, chdím s mou vnučkou, protože ta na to klade důraz, ale abych nějak... No moje vnučka zapálila například na chanuka svíčky, to se jí velmi líbí, tak to dělá, zapaluju svíčky za zemřelé, ale jinak... Na vysoké svátky chodím do synagogy. Já dohromady nevařím vůbec, jenomkdyž přijdou děti, nebo když mám hosty, protože já pro sebe nedokážu vařit, takže nemůžu vařit ani košer protože... Vnučce je osmnáct let.

Q: Zúčastňujete se společných oslav některých svátků s ostatními členy obce nebo přáteli?

A: Abych chodila, tam je to vždycky večer, to se mi nechce... Ne, nějak aby to bylo pravidlem, že bych chodila, ne. Dřív jsem chodila na to Chanuka, nebo na Purim na obec, teďka už ne.

Q: Jakou úlohu hraje náboženství ve vašem životě?

A: Nepříliš velikou. Hraje úlohu proto, že to je rodinná tradice.

Q: Tak to je všechno. Děkuju moc.

A: Nemáte zač.

Tape three, side A

Q: Minule jsme se nedostali k tomu, v kterém roce se narodil ten váš muž, jestli si vzpomenete...

A: Asi taky '21.

Q: K těm vašim zaměstnáním, co jste dělala v důchodu, jak se to tak různě střídalo... já tady mám napsaný, co jste dělala, ale oni by chtěli vědět, v kterých letech...

A: V sedmasedmdesátém jsem šla do penze, to jsem napřed dělala ve výrobě tablet, tam jsem byla tak asi rok, potom v tiskárně, to byl další rok, a pak jsem dělala v tom PISu, to jsem dělala tu tlumočnici, to jsem dělala asi dva roky. A pak jsem byla v pojišťovně, to jsem dělala tu korespondentku, to bylo taky asi dva roky nebo tři roky. A potom jsem učila, to jsem byla už na volné noze, pak jsem učila ty jazyky, jezdila jsem do těch kurzů od toho Domu techniky a tak. A asi dva nebo tři roky poté, co jsem začala učit, jsem pak začala překládat.

Q: Otázka na vaší sestru: vy jste mi říkala, že dělala v Šanghaji i ve Spojených státech sekretářku, věděla byste, v jaký firmě?

A: To vám vůbec nepovím. Poněvadž já jsem s nima měla takový sporadický styk. A pak když jsem potom už byla hodně stará a byla jsem v Americe atakdale, no tak jsme se bavili o jiných věcech, to

už nebylo tak zajímavý.

Q: Vy jste říkala, že ona žije blízko San Francisca, to je nějaká vesnice nebo město.

A: Tam to všechno souvisí, to je jedno hrabství takzvané a teďka ono to má různý jména, ale všechno to souvisí.

Q: Vy jste říkala, že ten váš muž strávil mládí v Protivíně, ale narodil se někde jinde a nebyla jste si jistá, kde...

A: Počkejte.... Já nevím... někde na Vysočině, spíš na jihu.

Q: Ted' se ještě zeptám na toho vašeho syna, co byl v Americe, v kterým městě nebo kde tam žil?

A: Ve státě Upper New York, jmenovalo se to Oneon, to je malé město.

Q: Váš tatínek žil v těch Spojených státech taky někde u toho San Francisca?

A: Ten žil přímo, rodiče žili přímo v San Franciscu.

Q: Těd'ko tady mám ty vaše prarodiče z tatínkovy strany. Vy jste říkala, že jste je nezažila, ale jestli přece jenom nějaký informace o nich, já nevím, jak se jmenovali třeba...

A: Otec se jmenoval Bernard a matka se jmenovala Johanna.

Q: Jak se jmenovala babička za svobodna?

A: Spitzerová.

Q: A pak se jmenovali Teltscherovi.

A: Jo.

Q: Takže pocházeli z Rakouska?

A: Z Moravy. Když oni žili, tak to bylo Rakousko. Dědeček pocházel z Mikulova, myslím, že babička z Miroslavi a přestěhovala se tam.

Q: A celý život žili potom v tom Mikulově?

A: Jo.

Q: A věděla byste, kdy a kde zemřeli?

A: Zemřeli v Mikulově, ale kdy, to já nevím. Mám tady... to zhotovila jedna moje sestřenice, která už umřela, ta se velmi zajímala o rodinné svazky a mám tady takový rodokmen celé rodiny. To vám ukážu, jestli vás to bude zajímat.

Q: To by mě moc zajímalo.... A věděla jste, jaký měli vzdělání?

A: No asi základní, předpokládám.

Q: Co dělali? Čím se živili?

A: Dědeček byl obchodníkem vína. Myslím, že on začal s tou firmou, že on to založil.

Q: A to bylo tak, že oni vlastnili ten obchod.

A: Ano.

Q: A věděla byste něco o tom, jak byli pobožný? Jestli něco dodržovali?

A: No tak, nebyli asi bůhvíjak pobožný, ale pobožný rozhodně byli.

Q: A košer třeba drželi?

A: No to určitě, to určitě, v té době to bylo samozřejmý.

Q: A svátky taky dodržovali?

A: No to určitě taky. Já jsem je nezažila, ale to je samozřejmý, to se všechno v té době dodržovalo. Moji prarodiče z matčiny strany ty taky původně byli ještě pobožný a teprve v průběhu přestali být až tak pobožný, ale určitý věci dodržovali.

Q: Rodný jazyk obou byla němčina?

A: Ano.

Q: Měli nějaký sourozence?

A: Určitě měli, ale já vám nic přesně o tom neřeknu...

Q: Ještě se vás zeptám na vaší maminku. Já jsem u ní napsala, že platí totéž jako u tatínka, co se týká náboženství, ale oni chtějí to přece jenom nějak specifikovat. Jestli je třeba něco, co mezi nima byl nějaký rozdíl, jestli by se to dalo nějak...

A: Ne, to bych řekla, že ne. To prostě bylo v rodině, že jo, oni se o ty věci spolu nehádali...

Q: Teď tady mám, že vaše maminka měla jednoho bratra, a můžete mi o něm něco říct?

A: No tak on žil s rodinou potom v Brně, měl továrnu na lepidla nebo něco takovýho... Zahynul jako bojovník v ghettu Varšava. Jmenoval se Ervín.

Q: Ještě se vás zeptám na dědečka z maminčiny strany, jestli víte, kdy a kde zemřel?

A: No, zemřel, já dokonce vím, kde, v Treblince.

Q: Ještě jednou k tomu dědečkovi, jestli chodil nějak zvláště oblékaný, jestli nosil třeba kipu nebo...

A: Nic takového, oni nakonec ani košer nejedli.

Q: A říkala jste, že jste k nim chodili na ten seder, že jo?

A: Na ten seder jsme tam chodili, takže oni určité elementární věci dodržovali.

Q: A vzpomenete si třeba, co ještě jinýho? Jestli ještě nějaký jiný svátky slavili?

A: No tak samosebou, slavil se Jom Kipur a všecko teda... Na svátky chodili dědečka babička do synagogy, moji rodiče na vysoké svátky taky. Zvlášť můj otec, protože na vysokých svátcích se odříkává vzpomínka na mrtvé a to tatínek nevynechal. Tak takové jako tradiční věci, to se dodržovalo, jo, ale nejedlo se už košer, takové ty formální věci, to ne. Kipa se samosebou nenosila, to vůbec ne, ale takové ty tradiční záležitosti, to jistě jo.

Q: A mohla byste mi třeba říct něco víc o těch svátcích, vy jste říkala, že na ten Pesach jste k nim chodili, na ten seder...

A: To byl seder, to je domácí oslava, tak proto.

Q: A řeknete mi, jak to probíhalo?

A: To sedí celá rodina kolem stolu, je to tradiční... jsou jednak macesy a hořké koření, to má symbolický význam... A on ten předsedající čte historii toho odchodu Židů z otroctví z Egypta. A on to čte a tedka se při určitých pasážích jí to hořké koření, pije se taky myslím čtyři sklenice vína při požehnání nebo něco takového, takže i děti, takže dostali malinko vína a zředilo se to vodou, ale museli to pít a potom nejmladší se ptá čtyři otázky: Proč se slaví a tak. My jsme se to učili aj ve škole v náboženství, tak to byla velká věc, když to přednášel, poněvadž hebrejsky samosebou a ten předsedající to vysvětluje... Potom, když se to končí, tak je večeře slavnostní, to se taky jedí takové věci tradiční, například polívka s knedlíčky z macesový mouky, to je hrozně dobrý... A pak, po večeři se ještě dál modlí a zpívá se, ale to musím říct, že u nás už se nedělalo. Jenom ta večeře, potom se to rozpustilo. Takže už tady vidíte taky, že se to sice dodržovalo, je to tradice, ale že už se to nedělalo se všemi...

Q: To je právě to, co já potřebuju vědět... Kdo teda vedl... kdo byl ten předsedající, to byl dědeček?

A: To byl dědeček.

Q: A nejmladší byl...

A: To kolísalo, napřed jsem to byla já, protože už jsem chodila do školy, sestra sice byla mladší, ale ještě to neuměla... Pak byl bratranec, ten byl o rok mladší než já a o rok starší než sestra a další rok potom už sestra...

Q: Byli ještě nějaký jiný svátky, který jste slavili společně s babičkou a dědečkem?

A: To se neslavilo doma, to se chodilo do synagogy... Co se ještě dělalo doma, to bylo v pátek večer, to se nedrželo...

Q: A co třeba chanuka?

A: No chanuka to se slavilo, to vám hned řeknu, ale ještě Jom Kipur, to samosebou před tím se jí takové slavnostní jídlo a potom, tak to jo. Ale to byla jenom ta večeře, u toho nebyl žádný náboženský jiný obřad. Tak takové věci jo, že sváteční oběd nebo tak. No a chanuka... moje babička byla předsedkyní židovského spolku žen. Ona s tou mou tetou, která to dělala za WIZO, a to vždycky WIZO organizovalo nějaké divadelní vystoupení dětí.

Q: A tam vy jste třeba taky někdy hrála?

A: No samosebou. A babička, ty organizovaly zase takové velké pohoštění pro židovské děti a tam ty děti z nemajetných rodin dostaly dárky, takové dárky užitečné jo, a ty ostatní děti, to nám vždycky doma hodně kladli, že to je jenom symbolicky, jenom aby ty děti, co dostali dárky, neměli dojem, že jsou chudáci, tak aby všichni dostali a ty ostatní, to bylo jenom symbolicky. No a to organizovala moje babička.

Q: Takže to se slavilo jenom společně, ale doma jste to neslavili?

A: To se nedělalo doma. Stejně na Purim, to ten spolek žen vždycky organizoval bál taky ještě s jinou organizací. A ty peníze, které se utržily, to bylo vždycky na dobročinné úkoly samosebou.

Q: Ted' mě ještě napadlo, ta teta z toho WIZO, to byla z který strany?

A: To byla manželka jednoho tátovýho bratra.

Q: A jak se jmenovala víte?

A: Ona se jmenovala Valérie Teltscherová.

Q: A můžete mi o ní ještě něco říct?

A: No jo, to byla vzdělaná žena. Ten její otec měl pronajatý statek v Mikulově, ale pak oni žili ve Vídni. A ona pocházela z Vídně a měla bratra, ten študoval zemědělství, otec na to dbal, a ona študovala taky zemědělství. Ale tenkrát ženy nemohly studovat, takže to studovala jenom nějak externě nebo něco a neměla titul, protože nemohla oficiálně... Ale byla velmi vzdělaná dáma. A ona byla velká sionistka a byla to předsedkyně WIZO a oni byli bohatí a ona se velmi zabývala dobročinnou činností. Ona byla duší toho všeho.

Q: Ještě se zeptám na tu babičku z maminčinný strany, jestli víte, kdy a kde zemřela?

A: Ta zemřela spolu s dědečkem v Treblince.

Q: Pak se zeptám ještě na toho babiččinýho bratra, toho Willyho, toho lékaře, vy jste říkala, že pocházel z toho Mauer, jak se to píše?

A: Mauer. Mauer bei Wien.

Q: Vy jste mi říkala o tom dědečkovi z maminčinný strany, že měl nějaký obchod s mýdlem a starým oblečením...

A: Ale to nějak neprosperovalo a když já jsem už brala rozum, tak on už to vlastně nedělal.

Q: A co pak dělal?

A: Tam byla nějaká banka a on tam byl nějaký ouředník nebo něco... Já nevím přesně... Já vím, že otec babičku a dědečka podporoval, že se jim nevedlo...

Q: Taky jste říkala o dědečkovi, že měl krásnou zahradu a chci se zeptat, kdo se o tu zahradu staral, jestli dědeček, nebo jestli měli nějakýho zahradníka?

A: Jestli tam měl nějakého dělníka, to možná jo, ale já o tom zase nevím. Poněvadž to nebylo u baráku, to bylo opodál... Dokavad dědeček ještě jako byl... mi jsme byli v Miroslavi, takže já tohle přesně nevím, jak to bylo. Asi jo, poněvadž to bylo velký, to nemohl dost dobře udělat sám.

Q: A pěstoval tam spíš jako zeleninu, ovoce, nebo měl nějaký okrasný rostliny?

A: Měl taky okrasný a měl tam hlavně ovoce. Víno tam měl a ovoce. Měl tam fíkovník.

Q: A měli taky nějaký domácí zvířata, třeba nějakou drůbež nebo králíky?

A: Ne, to neměli vůbec. To bylo v části Mikulova, která byla městská. Jenom si pamatuju, že měl psa, který se jmenoval Cézar.

Q: Víte, jak se vaše babička seznámila s dědečkem?

A: To se mě ptáte moc.

Q: Víte, jestli měla babička doma někoho, kdo by jí pomáhal?

A: Jo, měla. Tam byla jedna... ona tam bydlela, to byla taková, která všechno pomáhala a ona potom, když její matka zestárla, tak ona si tu matku přizvala a ona bydlela potom... já nevím, možná jsem vám vykládala, že můj otec renovoval všechny ty baráčky v té židovské... on byl hrozně... otec taky dělal spoustu věcí dobročinných a on tam takovou kolonii, tam byly ty baráky úplně zničený a taky tam byla část, kde byly vyřazené vagóny a tam bydleli lidi. A on to všechno vybudoval tam baráčky.

Q: Jako že na to poskytl peníze?

A: On to nechal dělat, samosebou že to platil. A nechal tam potom bydlet ty dělníky buď za velmi malý... ale prakticky mu asi neplatili vůbec a právě ta matka tý slečny Antelmannová se jmenovala... tak ta tam dostala domeček, samosebou, že tam bydlela taky zadarmo a ona měla ta pomocnice sestru a to byla jeptiška a ona potom dostala tuberu a odešla z toho kláštera, tak se tam taky nastěhovala a obě tam bydlely a to všechno rodina platila, takže to bylo takový spíš rodinný svazek. A ona byla taky moc hodná. My jsme pak celá rodina musela v devětatřicátém utýct a ona ještě jezdila do Brna a nosila dědečkovi a babičce různé věci, to jí dali. Nebyla to Židovka. Ona byla kdesi z Šumavy.

Q: A to teda nebyla součást domu babičky a dědečka, to bylo někde...

A: Ona bydlela u babičky, ona tam byla jako stále. A ta její maminka, ty dostali baráček.

Q: Vy jste mi říkala o tom, že babička jezdila na dovolenou do Rakouska. A jezdila tam sama nebo jezdil dědeček s ní?

A: Většinou jezdila sama. Dědeček byl takový... nebyl tak až moc společenský. Babička byla velmi společenská, velmi taková veselá a dost jezdila sama.

Q: A jezdila do Vídně, nebo i někam jinam?

A: I do Vídně, ona měla všude příbuzné.

Q: Takže jezdila k těm příbuzným?

A: No.

Q: Pak jste taky říkala, že jezdila do Karlových Varů jako do lázní.

A: Ano.

Q: Teď se vás zeptám ještě na dům, ve kterém bydlela babička s dědečkem, jestli byste mi mohla ten dům nějak popsat. Kolik tam bylo místností, jaký nábytek, topení...

A: No tak to byl velmi starý barák, dole bydlela jedna paní stará a oni bydleli v prvním poschodí, v prvním a jediném poschodí. Kolik tam bylo místností... to bylo vpředu a vzadu... Vzadu, tam byl obývací a ložnice a pak byla kuchyň a takový špajz a předtím taková místnost a potom ještě předu byly dvě místnosti. Tam spali naši a sestra a já, když jsme byli v Miroslavi a přišli jsme o svátcích na návštěvu. Jinak to nebylo obývané.

Q: A víte, jak topili?

A: No v kamnech na uhlí. Ale měli, což bylo velký tenkrát... Měli i koupelnu.

Q: Takže měli tekoucí vodu?

A: Jo, to byl vodovod tam. Ale oni měli koupelnu a samosebou se muselo topit. Když se zatopilo v těch koupelnových kamnech, tak měli i teplou vodu.

Q: A měli tam i vanu nebo sprchu?

A: No měli vanu. Sprchu, to se tenkrát nenosilo, to se neznalo, ale už to, že měli koupelnu, ta se zřídila podstatně později, to nebylo v těch barákách, to vůbec neexistovalo. Poněvadž to byl velmi starý barák.

Q: A ten dům jim patřil?

A: Ten dům jim patřil.

Q: Teď jste říkala, že oni košer zezáčátku dodržovali, ale potom už ne.

A: Jo.

Q: Teď mě ještě napadá, byl v Mikulově nějaký obchod košer nebo řezník?

A: Jo, byl řezník.

Q: Do synagogy chodili jenom na vysoký svátky, nebo na všechny, nebo jak to bylo.

A: No hlavně na vysoké svátky.

Q: A v sobotu chodili?

A: Ne. Babička chodila... Babička a dědeček asi chodili dřív zamlada, pak nechodili a pak babička měla takový... ta vždycky udělala nějakou přísahu a myslela, že to převrátí dějiny. Takže když

nastoupil Hitler v Německu, tak ona přísahala, že bude chodit do synagogy, já nevím, ona myslela, že pánbůh zabije Hitlera, nevím... no prostě začala chodit do synagogy.

Q: A v té době, vy jste říkala, že byla jenom jedna synagoga v Mikulově?

A: Jedna a jedna zimní, tam byly v zimě bohoslužby, poněvadž tam bylo tepleji. Jinak ale prakticky byla jedna synagoga. Když se v zimě konaly ty služby v té zimní, tak se nekonal v té velké, takže to byla jedna synagoga.

Q: V té zimní synagoze se nějak topilo?

A: To bylo menší, to se dalo vytápět.

Q: Řeknete mi o tom, jak ty synagogy vypadaly? Bylo tam zvláštní oddělení pro ženy?

A: Jistě.

Q: Byl to takový ten balkon?

A: Ano, dost velký balkon.

Q: Teď tady mám ještě nějakou otázku, ale já přesně nevím, co to je... S tím sederem, tady mám otázku, kdo hledal afikomen?

A: Afikomen... To se nehledá, to se jenom zakrývá, ale to se nehledá. To je maces, který se dává zvlášť a přikrývá pro proroka.

Q: To se prostě jenom přikreje a nic se s tím nedělá. Kolik tam bývalo asi lidí, na tom sederu?

A: Jo, tak to bylo různý. Od desíti nahoru. Hodně, protože oni zvali ty moje bratrance a sestřenice většinou, ty to doma neměli, a potom přišel ještě strýc Ervín s odinou...

Q: Takže tam vlastně byli samý příbuzný.

A: Jo, to byli samý příbuzný...

Q: Vy jste říkala, že jste jedli tu polívku s těma knedlíčkama, a co jste jedli ještě jinýho?

A: No ještě potom bylo maso, to já už si nepamatuju... Já si pamatuju ty knedlíčky, poněvadž to bylo hrozně dobrý, jednak je to tradiční, jednak to bylo hrozně dobrý, na to jsme se těšili a vím, že byl nějaký kumšt to dělat, poněvadž já sice vím, jak o tom maminka mluvila, ale já bych to asi neuměla. Potom byl moučník, prostě pořádná hostina.

Q: Vy jste říkala, že zemřeli v té Treblince, jak jste se to dozvěděla?

A: To tady mají na Židovské obci kartotéku a mají ty lidi, který prošli Terezínem, to mají všechno evidovaný.

Q: Takže když člověk chtěl, tak si tam mohl přijít a nějak se to tam vyhledalo.

A: Ano.

Q: Takže váš tatínek chodil na nějakou obchodní školu...

A: Na obchodní akademii...

Q: A víte, kde to bylo? V tom Mikulově?

A: Ne, tam určitě ne. Hádám, že ve Vídni. Poněvadž tenkrát bylo všechno ve Vídni.

Q: Ten obchod s tím vínem jste říkala, že ho vlastně založil dědeček, takže ho tatínek zdědil?

A: No ty bratři to zdědili.

Q: Měli tam nějaký zaměstnance?

A: Jo, samosebou, to byl velkoobchod a oni byli velmi bohatý, to bylo několik firem, jak vždycky přikoupili a to... A nějaký bratr pracoval hlavně v té firmě a můj otec například pracoval ve firmě Karel Hauser, ale to bylo všechno prakticky dohromady. A měli rozsáhlé sklepy, tam byli dělníci, pak měli kanceláře, tam pracovali lidi. Ale kolik, to vám neřeknu. V té kanceláři, tam sedělo maximálně deset lidí. Ale potom měli ještě cestující, zástupce různé, ale v tom já se nevyznám. Já jsem se o to nestarala, já o tom opravdu nevím.

Q: A jak jste říkala, že to byly jednotlivé firmy, to bylo všechno v Mikulově, nebo to bylo rozptýlený?

A: No proto jsme byli v Miroslavi, to byla miroslavská firma, kterou koupili. A ze začátku tam vždycky nějaký bratr seděl a vedl to. A pak to přestěhovali do Mikulova. Takže to ostatní bylo v Mikulově.

Q: Já teď nevím, jestli jste mi říkala, v té Miroslavi, jak dlouho jste tam byli, kdy jste ta byli?

A: Pět let. Ale předtím tam byl jiný bratr.

Q: A tam jste teda bydleli. A měli jste tam nějaký domeček nebo...

A: Jaký domeček, vilu postavil táta! A tu mně ukradli, protože mně jí měli vrátit a nevrátili.

Q: A jak to?

A: Protože tvrdilo se, že to je... to bylo zapsáno na firmu Karel Hauser, ale ta firma byl táta a táta byl ta firma, takže on měl nárok, ale tenkrát mi to zapřeli a já jsem tenkrát taky nevěděla, na koho se mám obrátit. A potom mě poradili, ale to už bylo propadlý... No, staly se horší věci, to je jenom, když jsme mluvili o té vile...

Q: A co se stalo vlastně s tím obchodem, když vy jste odešli?

A: No, to zabrali Němci. A pak to zabrali zase komunisti. Takže dnešní, až budete pít víno vinařství Mikulov, tak to je ono. Oni to rozšířili a zmodernizovali, to jo, ale to původně ten základ, to je ono.

Q: Teď tady mám ještě ty tatínkovy bratry. Vy jste mi říkala, že jeden byl zabitej během první světové války a jeden že zemřel. Byl nějak nemocný?

A: To vám nepovím, snad dokonce spáchal sebevraždu, ale všechno nevím přesně, to všechno se stalo, než jsem se narodila.

Q: A nějaký ty bratři žili taky ve Vídni?

A: Ve Vídni žili dva.

Q: A stýkali jste se s nima?

A: Jo. Jezdili jsme za nima a oni za náma.

Q: Pamatujete si nějaký jména těch bratrů?

A: Ten jeden se jmenoval Robert a ten druhý Oskar.

Q: To byli ty z tý Vídně. A ty z toho Mikulova?

A: Jména? Nejstarší byl Richard, to byl manžel tý Valérie Teltscherové, potom byl Felix a potom byl Jan. A pak byl jeden v Brně, Evžen.

Tape three, side B

Q: A teď ještě se vás zeptám teda, jak to s těma bratrama bylo za války?

A: Ten jeden ve Vídni, Oskar, zahynul za války, ten Robert se s manželkou vystěhoval do Palestiny.

Q: A setkala jste se s nima, když jste byla v tý Palestině?

A: Jo.

Q: A nějak pravidelně jste se tam stýkali?

A: Ne, no tak sem tam jsem se s nima setkala. Potom, ten co byl v Brně, ten Evžen, ten zahynul. A ty z Mikulova ty se vlastně všichni zachránili. Ten Richard to byl velký sionista, to byl velký sionista, on byl taky v té židovské..., byla židovská strana za první republiky, to znáte, tak on tam měl nějaké funkce, on byl známej funkcionář, takže jeho Němci okamžitě hledali a on věděl, že musí utéct. Tak utek do Polska a odtamtud nějakým dobrodružným stylem se dostal do Anglie. A ty ostatní ta rodina, ty ještě stačili tam vyjet.

Q: Taky do tý Anglie teda?

A: Ano a Felix a ten Jan ty se taky dostali do Anglie a my jsme byli vypovězení, to jsem Vám vyprávěla.

Q: A oni pak v tý Anglii zůstali?

A: Ty zůstali a umřeli tam. V Anglii mám ještě dva bratrance.

Q: Teď se ještě zeptám na svatbu maminky s tatínkem...

A: U té jsem nebyla prosím..

Q: ...protože já jsem se vás ptala na to, jestli to byl domluvenej sňatek, vy jste říkala, že ne ...

A: To jsem neřekla, že ne, já nevím. Já myslím tak. Moje matka byla velmi krásná žena a to vím, tátovi se líbila, ale jestli ona si ho vzala z lásky nebo proto, že to byl bohatý Teltscher, tak skoro se obávám, že to byl důležitý argument. Podívejte, dětem se takové věci nevykládají. Když jsem už nebyla dítě, ale taková, kdy se se mnou dalo mluvit, tak měla rodina jiné starosti. Od devětatřicátého roku, pak jsme byli rozdělení.

Q: Měli svatbu v synagoze?

A: To určitě.

Q: A víte, jestli jeli na líbáňky?

A: To vím taky, že jeli, ale kam, to se mě neptejte, to nevím....na líbáňkách rozhodně byli, to ano.

Q: Když jsem se vás ptala, kam se jezdilo na dovolenou, tak tady mám, že jste byli v Itálii s rodičema někdy?

A: Když jsme byli malí.

Q: No a tady se hned ptají, jestli na tom bylo něco významného, když si to pamatujete?

A: Ježišmarjá, já jsem byla úplně malé dítě, to Vám opravdu neřeknu.

Q: Taky jste mi říkala, že jste jezdili do Švýcarska se učit tu francouzštinu. A jak často jste tam jezdili nebo kolikrát jste tam byli?

A: To bylo třikrát.

Q: A to jste byla se sestrou?

A: Se sestrou.

Q: A to byl jako tábor?

A: Ne, to byl penzionát.

Q: Takže tam byly ubytovaný jenom děti a učili jste se tam?

A: Tam byly učitelky... a jednou jsem navštívila prázdninové kursy na univerzitě v Neuchatellu, mně bylo čtrnáct, to byla velká švanda, samí lidi minimálně po maturitě a do toho já.

Q: A jak to, že jste se tam takhle dostala?

A: To mohl každý, to nebylo povinný to vzdělání, jenomže to dělali normálně starší lidi. Já jsem uměla v té době velmi dobře francouzsky...(takže jsem tam mohla) zapsali mě tam, naši si to přáli, tak jsem tam chodila.

Q: A jak dlouho to trvalo?

A: Pamatuju si, že ten jeden učitel literatury zadával takové domácí různé náměty, že se měl napsat sloh a potom to probral. Tak samosebou ve čtrnácti letech, si pamatuju dva náměty, ten jeden už...a ten druhý „rodina, to neznámá jenom se spolu najíst“. No tak já jsem si tam napsala své moudrosti a on to částečně kritizoval, že to není... no a potom vždycky každý si šel ven u katedry pro ty papíry a on když mě viděl, tak málem spad.

Q: Ještě mi řekněte jak dlouho to trvalo tyhle kursy?

A: My jsme tam byly vždycky měsíc.

Q: A tady na té univerzitě, tam už jste byla bez sestry?

A: Na té univerzitě už jsem byla jenom já. Ona byla v penzionátě se mnou. Ona chodila do těch kursů tam. V tom penzionátě byly různé kursy, takové kroužky a tam bylo každý den vyučování. Půl dne. A na univerzitě taky půl dne.

Q: Ještě se zeptám na ten Mikulov. Vy jste mi říkala, že dřív, asi než jste se narodila, tak tam bývalo těch synagog víc.

A: Víte co, ona existuje publikace, já vám ji vyhledám, můžete si to vzít a přečíst si, kolik v určité době bylo synagog, protože já to nevím.

Q: Věděla byste jestli..., říkala jste, že jedna z těch škol, který byly v Mikulově, že byla v židovské ulici, jestli to byla státní škola?

A: Státní, ano. Ona se stále jmenovala židovská škola, poněvadž tam byla původně, původně to byla židovská škola, ale potom byla německá samosebou, poněvadž v Mikulově byly tři německé školy a jedna česká.

Q: Byly tam ještě nějaký židovský instituce v tom Mikulově?

A: Jo byly nejrozličnější ty spolky.

Q: Vzpomenete si na něco konkrétního?

A: No já nevím, byly ty náboženské různé, v rámci té obce, potom byly ty ženy, WIZO bylo. No jo, potom bylo Makabi – sportovní a mládežnický a Techelet Lavan. Možná byly ještě nějaký, já si teďka nepamatuju.

Q: Teď se ještě zase zeptám na ten dům, co jste v něm vyrůstala. Vy jste mi ho popisovala spíš jako zvenčí, jestli byste mi mohla říct, kolik tam bylo místností, kolik měl pater třeba...

A: Tam bylo strašně moc místností, počkejte, to musím spočítat... Měl dvě patra a dole jsme nebydleli my, tam jsme měli jenom sklep a byl tam byt a ten měl jeden zaměstnanec tatínkův a nahoře v patře, to bylo ... jedna, dvě, pokoj pro služku, tři, čtyři, pět, šest, šest místností, ale ještě kromě obrovská hala mimo, balkon velký...

Q: Takže, to byl krásnej velký dům.

A: No, buržoazní bydlení.

Q: A teď jste se zmínila o tý služce, tak ta s váma bydlela?

A: Jo.

Q: A co dělala, co měla na starosti?

A: To byla pokojská a byla kuchařka, dvě byly.

Q: A ony obě bydlely u Vás?

A: Obě dvě u nás bydlely, to bývalo tenkrát zvykem, to byly takové holky ze selských rodin a pak se z toho vdaly, tam si našetřily nějaký...

Q: A nebyly židovského původu?

A: Ne.

Q: Jo a ještě jste říkala, že jste měli slečnu na hlídání?

A: Jo, to jsme taky občas měli.

Q: A ta s váma taky bydlela?

A: Ta s náma taky bydlela.

Q: A taky nebyla Židovka?

A: To byla Židovka.

Q: A vzpomenete si něco o ní. Jestli jste ji měli rádi, jak jste s ní vycházeli?

A: Jo, když jsme byli malí, tak jsme ji měli rádi, ale ona byla stará panna že jo taková...taky jsme jezdili, ona pocházela z Vídně, ale byla to česká rodina, původem někde z Moravy, ještě ve Vídni, ona mluvila líp česky, no uměla i dobře německy... do té rodiny, tam jsme jezdili, ona měla několik sester a dva bratry, tam jsme jezdili s ní, je navštívit. Jedna sestra byla švadlena, ta nám šila vždycky šaty, no a... to jsme ji měli rádi, ale potom jsme ji neměli rádi, protože ona byla taková dominantní osoba, mám pocit, že se jí maminka spíš bála, no a my jsme byly větší a už jsme nerefletovaly na to, aby za náma furt někdo chodil a dozíral na nás, tak jsme potom už měli na ní vztek. A ona potom, to se nějak usadilo, maminka byla rozumná, ona nechtěla... ona už pak byla prazbytečná tam, ale vyhodit se to nehodilo, protože se okupovalo Rakousko... no a rysy mi dělala, a s kresbama mi pomáhala, protože na to jsem byla špatná.

Q: A jak dlouho s váma vlastně byla?

A: Ona u nás strávila dlouhá léta a vyhodit se ji neslušelo. Tak potom už po okupaci Německa, už to tady bylo vachrlatý, tak oni naši měli známé, který utekli z Vídně do Anglie, tak oni si ji potom vzali zase jako hospodyně. Tak ona byla tam. A potom k nám přišla její sestra, ta utekla z Rakouska, tak u nás bydlela chvíli a zase bylo potřeba ji odsunout, protože ona byla Rakušanka a to tady bylo špatný, tak té taky pomohli ven. A ony se potom octly v Americe, byly u nějakého filmového toho a dělaly mu hospodyňku ta jedna a kuchařku nebo co a žily tam. A ta naše slečna pak dostala rakovinu a umřela a to naši se s ní, když přišli po válce z Shanghaje, vyhledali jí a stýkali se s ní a

ta druhá, ta potom ještě žila a tu si pamatuju, já když jsem byla v šedesátémčtvrtém roce v Americe u maminky, tak ona tam přišla taky na návštěvu, ona bydlela v Los Angeles. A taky nějaký bratranec její s manželkou, to byli nejlepší kamarádi našich v Americe.

Q: Jak se jmenovala křestním jménem ta slečna?

A: Ada, tzn, že se jmenovala asi Adéla.

Q: A vy jste jí říkali Ada?

A: Ada, ano.

Q: A mluvili jste s ní německy nebo česky?

A: Česky. Ona byla právě u nás, abychom mluvily česky, protože naši mluvili česky mizerně.

Q: A kdo u vás doma nakupoval, ta služka?

A: Asi jo, nejspíš. Něco nakupovala maminka a něco asi ta kuchařka.

Q: A košer jste nedrželi?

A: Ne, nikdy. Já si pamatuju takovou historku. Když jsem začala chodit do školy, tak my jsme měli náboženství. Učil nás pan rabín. To bylo v Miroslavi, já jsem začala chodit do školy v Miroslavi, no a pan rabín řekl, že Židi musejí jíst košer, a protože děti nevěděly, co to je, oni byly z takových rodin..., tak vysvětloval, že šunka se nesmí jíst atd. a tenkrát, co pan rabín řekl, bylo svatý, no a já přijdu domů a k večeři, co čert nechtěl, měli jsme šunku. Já povídám „maminko, to se nesmí, pan rabín řekl, že Židi šunku nesmí“. A maminka řekla „to je kraví šunka“. Tak jsem to pak nějaký čas jedla jako kraví šunku.

Q: A maminka taky někdy vařila nebo nikdy?

A: Jo, taky.

Q: A vařila jenom na nějaké zvláštní příležitosti?

A: No spíš, takové zvláštnosti, jinak tomu moc nedala. Ona dělala nějaké, ...ona štopovala punčochy, velmi hezky pletla a háčkovala. I babička i maminka. My jsme měli krásné svetry a celé vybavy. I rukavice kožené dělala. No různé takové věci. Nebo když zvala hosty, tak všelijaké takové cukrářské výrobky dělala. A babička byla vynikající kuchařka.

Q: A babička doma, ty taky měli kuchařku nebo vařila babička?

A: Tam byla ta pomocnice tak uklízet a tak a babička vařila.

Q: Vy jste říkala, že jste chodila v Mikulově na gymnázium čtyři roky. A já bych se vás chtěla zeptat na tu školu, kolik tam bylo Židů, kolik Čechů, jak to tam bylo?

A: Málo Židů, z pětatřiceti žáků u nás ve třídě tak tři nebo čtyři, ale víc ne. To bylo vždycky takové procento.

Q: A kamarádila jste se spíš s těma židovskejma dětma?

A: Rozhodně se židovskejma.

Q: A mimo školu jste se stýkala taky spíš s těma židovskejma dětma?

A: Já teda osobně jo, protože já jsem byla v tom židovském hnutí mládeže a já jsem se stýkala výhradně s židovskými dětmi. Jo měla jsem taky jednu nebo dvě jiné kamarádky, ale nebyla jsem s nima tak zadobře, jako s těmi židovskými dětmi.

Q: A co třeba na to říkali vaši rodiče, vedli vás k tomu, abyste se kamarádili víc s těmi židovskými dětmi?

A: Myslím, že jim to bylo v podstatě jedno. Ale například moje sestra, tam byly dvě židovské společnosti, ta jedna, kde jsem byla já, to hnutí židovské mládeže spíš takový ty méně majetný děti a potom ty, co chodily do českých škol, ty byly mladší a ty měly spoustu nežidovských přátel.

Q: Vy jste mi říkala, že jste na vlastní žádost přešla na to gymnázium do Břeclavi, protože v Mikulově byl antisemitismus na tý škole. A vzpomenete si třeba, jak se to projevovalo?

A: No jo, dělali poznámky, všelijaký takový a mluvili mezi sebou, oni se nestyděli tenkrát pro Henleina a to mi šlo silně na nervy. Ono to šlo na nervy asi taky té mé kamarádce. Ale to byla kantorova dcera. No vidíte, oni byli pobožný, to byla moje nejlepší kamarádka. A on byl kantor, to vůbec nevadilo. Tak ale to přece jenom stálo nějaké peníze, když se jezdilo vlakem, já nevím, a ona taky neuměla moc dobře česky, zkrátka ta tam zůstala, ale asi jí to muselo jít na nervy stejně jako mně.

Q: A všechny ty děti byly takový?

A: Ne, ne. To musím říct, němečtí sociální demokraté byli vynikající lidi, protože to nebyl žádný špás, v takové přesile Henleinovců se držet, to byli opravdu vynikající lidi. A pak byli taky někteří profesori antisemiti. My jsme měli profesora češtiny, to byl henleinovec prvního řádu, on učil tělocvik a češtinu. Ten měl ohromný zájem, aby se ty děti naučily česky, on sám nic neuměl, ale vůbec to neučil. Tak to byl například antisemita, ale víc jich bylo takových, co byli nacionální Němci.

Q: A byli tam nějaký židovský učitelé?

A: Byl tam jeden profesor, ale ten už potom umřel. Pak už ne. Pak byl jeden protivný, toho nikdo neměl rád, o kterém se říkalo, že nebyl Žid, ale měl nějaké příbuzenstvo. Fakt je, že po válce jsem ho tam viděla taky. Ale ten byl protivný, to nebyl pro Židy žádný přínos.

Q: Pak jste mi říkala, že jste to gymnázium nakonec dokončila v Brně a ještě, že v tom Brně učili židovský učitelé....

A: No jistě, to bylo židovský gymnázium.

Q: Ještě se vás zeptám, jestli z těch vašich kamarádů z dětství z Mikulova ještě někdo žije, jestli se s někým stýkáte?

A: Nestýkám se. Dva myslím, žijou v Izraeli, jedna je v Anglii, pokud ještě nezemřela, s tou jsem se viděla, když jsem byla v Anglii. Ne, dvě jsou v Anglii, obě jsem viděla. Jeden je tady, to je jediný Mikulovák židovský kromě mě, který je v Československu. Jinak téměř všichni zahynuli.

Q: A ten, co jste říkala, že je tady, tak s tím jste se kamarádila?

A: No tak nekamarádila, on byl o něco starší a on se kamarádil s tou druhou společností, ale teďka jsem s ním docela zadobře.

Q: A ještě kdyby jste mi mohla říct, co jste dělali jako děti, já vím, že jste chodila do nějakýho toho sportovního klubu, že jste sportovala, ale ještě něco dalšího s těma dětma?

A: Jo, do toho židovského hnutí mládeže, to bylo takové skautské hnutí.

Q: A jak se to jmenovalo?

A: To se jmenovalo Makabi a v Brně jsem pak byla, to se jmenovalo Tchelet Lavan.

Q: Navštěvovali jste se se svojí kamarádama doma?

A: Jo.

Q: Taky jste mi říkala, že jste ráda četla. Tak jaký knížky jste měla ráda?

A: No já jsem toho četla, co jsem dostala do rukou.

Q: Tak neměla jste třeba nějakýho oblíbenýho autora nebo něco...

A: Ne, ale já jsem četla opravdu hodně. Já jsem znala celou německou literaturu, nejenom moderní, já jsem četla klasiky, poněvadž naši to měli v knihovně, tak já jsem si to četla. Znala jsem francouzskou literaturu docela dobře. Filozofy jsem četla, určitě jsem jim nerozuměla, ale četla jsem Nietzscheho, Spinozu.

Q: A kolik vám bylo, když jste četla třeba ty filozofy?

A: To mi bylo patnáct, šestnáct, když jsem začala.

Q: A v kterým jazyce jste to četla?

A: Německy. Nietzsche se musí číst v němčině, ten píše krásnou němčinu, to je poetický ještě navíc, a Spinozu, od toho jsem četla Etiku, teď jí mám českou, ale měla jsem ji německou.

Q: A ostatní knížky jste četla německy nebo česky?

A: Ne, já jsem četla francouzsky. Já jsem běžně četla francouzsky, německy jsem četla hodně, poněvadž jsme měli hodně věcí doma. To byla německá knihovna a česky, no vždycky jsem dostala české knihy, to naši zase... pokud bylo něco vzdělávací, tak byla ruka otevřená, knihy, to jsme mohli dostat, co jsme si přáli a do divadla nebo něco takového...

Q: Jo, chodili jste do divadla?

A: V Mikulově se nedalo chodit, takže jsme byli ve Vídni nebo potom v Brně. To nám všechno naši dopřáli. A co ne, potom když jsem si začala už sama kupovat, to už byly jiné doby. Když jsem jezdila do Břeclavi, tak jsem dostala peníze, abych mohla jít na oběd, no ale měla jsem řadu spolužáků, který nechodili na oběd, ale kupovali si takový sýr, chleba, to bylo tenkrát za babku a kousek sýra, kmínovej sýr si pamatuju, potom úlomky z pišingrů, to bylo hrozně levný, to jste dostala takový pytel úlomků a to bylo za korunu nebo za kolik, tak já jsem to samosebou udělala taky a za prachy, který mi zůstaly, jsem potom kupovala knížky. Takže já jsem potom měla velikánskou knihovnu, ta se ztratila samosebou, to ještě naši odstěhovali a pak se nějak to..., tak pak jsem si koupila, takže česky jsem samosebou četla taky.

Q: Ještě se vrátím k těm sportům, co jste ráda dělala, jaký sport?

A: Lyžovala jsem velmi ráda.

Q: A kde jste lyžovali?

A: No my jsme měli z maminy strany příbuzné v Rakousku, to byl maminy bratranec. A ten měl tři děti a oni byli velký sportovci, kromě toho v Rakousku byl ve středních školách lyžování předmět vyučovací. Takže oni měli syna, ten byl asi o rok nebo o dva starší než já, on byl vynikající lyžař a oni mě vzali s sebou, poněvadž já jsem byla náruživá lyžařka a já jsem s tím klukem hlavně lyžovala, takže já jsem lyžovala velmi dobře, takhle jsem byla většinou v Alpách, tak bodejť bych nelyžovala dobře, když jsem měla ty možnosti, oni mě vždycky brali s sebou. No v létě jsem plavala, jezdila na kole.

Q: A to jste jezdili s těma kamarádama někam na výlety?

A: My jsme jezdili na kole hlavně plavat, jezdili jsme tam k těm rybníkům.

Q: Můžete mi zase něco ještě víc říct o tom hnutí mládežnickým? Co se tam dělalo, jak to fungovalo, jestli jste se pravidelně scházeli?

A: No to jsme se pravidelně scházeli.

Q: A jak často?

A: Alespoň jednou tejdě.

Q: A bylo to nějak organizovaný?

A: No jistě, to bylo organizovaný.

Q: A byli tam s váma nějaký dospělí?

A: No dospělí, tak starší.

Q: A kolik vás tam třeba bylo?

A: Tam bylo dost těch dětí, já už si ani nepamatuju. Všecko co tam bydlelo v té židovské čtvrti, tak ty děti tam chodily.

Q: A co jste teda podnikali?

A: No co jsme podnikali, jednak jsme se zabývali židovskými dějinami a dějinami sionismu a takovými všelijakými židovskými věcmi, zpívali jsme, dělali jsme skautské všelijaké takové, chodili na výlety. Potom v Brně jsme se zabývali uměním, to jsme měli takové kroužky, ten byl lepší ten Techelet lavan, ale ten neexistoval v Mikulově.

Q: Můžu... já si jenom napíšu, jak se jmenoval ten v Brně?

A: Techelet lavan... původně se to jmenovalo Blauweis

Q: A to je hebrejsky?

A: Hebrejsky, techelet je modrý a lavan je bílý.

Q: Pak jste mi ještě říkala, že kromě toho Makabi byl ještě....

A: Ten Makabi hacarot. Makabi bylo sportovní hnutí, tam chodili všichni cvičit i dospělí a Makabi hacarot bylo to hnutí mládeže, bylo více takových. To znamená mladý makabejec.

Q: No ale pořád tady mám, že tady byla ještě nějaká mládežnická sionistická skupina...

A: No to bylo ono, Makabi hacarot.

Q: Pak jste mi ještě říkala, že taky na Purim jste chodila na bál.

A: No jo, to byly maškarní.

Q: A kde se to konalo?

A: Tam byla židovská taková kavárna, a tam byl taky velký sál a v tom sále se konalo všecko, ty plesy. Pak tam bylo jeviště, takže když měly děti vystupování, tak tam vystoupily, přednášky tam byly, no prostě všecko, židovské věci se odbývaly tam.

Q: A vy jste říkala, že jste taky hrála na Purim divadlo?

A: Jo.

Q: A kdo vás vedl?

A: To například ta moje teta a potom kolikrát, tam byla jedna taková mladá paní, která učila gymnastiku, to nebyla Židovka, tak tu k tomu vzali aby nás to učila, takhle různě.

Q: Ted' se ještě zeptám, když jste byli v tom Brně, tak vy jste tam chodila do školy a co vaši rodiče? Pracovali nějak nebo jak to tam

A: No jak mohli pracovat, nemohli už pracovat.

Q: Ale jak jste získávali peníze na živobytí nebo z čeho jste žili?

A: No tak peníze byly, že jo. Ty peníze si přinesli přece a ty se dostaly na vázaný vklad a něco na to živobytí Němci povolili.

Q: A kde jste tam bydleli?

A: No napřed jsme měli na Siroči byt a potom když přišel, ...kdy to bylo, v devětatřicátém roce, ve čtyřicátém nás vypověděli, protože tam nechtěli mít židovskou rodinu, ačkoli to byl Čech ten majitel. Tak potom jsme bydleli rozstrkaně. Manželka strýce Ervína, toho mamčinýho bratra, měla rodiče taky v Brně a ty měli byt a z toho bytu pronajali pokoj a kuchyň babičce a dědečkovi a tam byl ještě takový kumbál bez oken a v tom kumbálu jsem bydlela já. Moje sestra bydlela u toho strýce Ervína, ty měli byt a ona bydlela u nich. A rodiče bydleli s tím strýcem Robertem z Vídně, ty měli český občanství, takže oni utekli sem, když přišel Hitler do Vídně, oni se potom stěhovali, ty měli byt, tak u nich bydleli.

Q: Takže takhle u příbuzných.

A: Jo takhle jsme byli rozstrkaný.

Q: Teď jsou tady ještě takový otázky ohledně toho, jak to bylo, když jste odešli z toho Brna. Vy jste museli, že jo, vy jste říkala, že tatínkovi bylo řečeno, že musíte do týdne opustit protektorát. A oni se ptají, oni si myslí, že to nebylo moc běžné.

A: To nebylo vůbec běžné, ale já za to nemůžu, já neznám druhý případ. A o to jsem se zajímala!

Q: A nevíte čím to bylo?

A: To nikdo, ani otec nevěděl a já jsem kvůli tomu měla nepříjemnosti za komunistů. Mně tvrdili, že můj otec byl konfident a kdesi cosi... A když jsem se potom viděla s tatínkem, tak jsem se ho ptala, on řekl, že neví, ale že za to, že byl dobročinný. On se domníval, že někdo, komu svého času pomoh a to pomohl tolika lidem, že nemoh vědět, kdo, že se potom domohl nějakého postavení u Němců a že si na něho vzpomenu. A ono je to velmi pravděpodobné, protože kdybych to nezažila, tak tomu taky nevěřím. Ten týden byl hrůzostrašný, ale pak se ukázalo, že to byla vlastně záchrana, my bysme všichni zašli.

Q: Jak jste se dostali do té Itálie, jak jste tam vlastně jeli?

A: Vlákem.

Q: A tam jste byli asi měsíc, než přijela ta loď, že jo?

A: Tak dlouho dokavad ne ..., protože my jsme oficiálně všichni jeli do Šanghaje, to, že jsem potom dostala ten certifikát, to byla druhá akce. Tak oni čekali tam na odjezd té lodě, ta jela vždycky jen jednou za měsíc

Q: A ještě, proč jste vlastně jeli zrovna do té Šanghaje, vy jste mi říkala, že se v tu dobu nedalo nikam jinam jet?

A: To byla jediná možnost. To bylo jediný místo, kam mohl jet Žid bez víza.

Q: A to bylo daný nějakým zákonem, nebo jak to, protože já jsem o tom mluvila s kamarádama ...?

A: To je známý, tam bylo hodně Židů z Rakouska i z Česka. Do Šanghaje se mohlo bez víza, ...musel jenom člověk dokázat, že má určitý obnos peněz, který nebyl příliš vysoký, aby nebyl hned... aby se o něj nemuseli starat, že něco vystačí. Za mého otce to zaplatili jeho bratři z Anglie. Takže to bylo jediné východisko. V Itálii jsme nemohli, vždyť oni nás chtěli vrátit, to byla jediná

možnost. A to zjistili ty tatínkovi bratři, během toho jednoho týdne, když ho vypověděli, protože on hledal, že jo. Ted' kam, tenkrát už Žid se nemohl nikam dostat, Žid nedostal vízum. Nebo byly ty J-pasy, přece jsme měli, tak s tím se člověk nikam nedostal, ale do Šanghaje ano. A do Palestiny tehdejší se s J-pasem dalo jet, ale bylo to vázané na certifikát a certifikátů bylo hrozně málo.

Q: Jak jste získala ten certifikát?

A: Ten strýc, co jsem Vám řekla, ten Richard, to byl velký činovník, ten to získal v Anglii.

Q: A jak vám to z té Anglie...?

A: Do Itálie mi to poslal, já jsem jela do Itálie s tím, že jedu do Šanghaje s rodičema.

Q: A to se takhle poštou rychle dalo?

A: To se dalo zřejmě, no to nebylo tak rychle, tam jsme seděli měsíc.

Q: Ta emigrace do té Šanghaje, bylo to nějak organizovaný nebo se tam prostě jezdilo jednotlivě?

A: Nevím, jestli byly taky transporty, spíš jednotlivě, naši rozhodně jednotlivě jeli.

Tape four, side A

Q: Když jste byla v té Palestině, když jste tam studovala, pracovala jste taky nějak?

A: Samosebou.

Q: A co jste dělala?

A: Hlavně to bylo tak, že univerzita, protože já jsem nebyla jediná, která tam byla bez peněz, to byla většina studentů, tak za první jsme pracovali v úklidu. Ale to poněvadž bylo víc zájemců, než bylo míst na úklid, tak vždycky tři měsíce se pracovalo, pak se muselo tři měsíce přerušit a zase. Tak nejrůznější... pak jsem pracovala v domácnostech v úklidu, protože já jsem myslela, že bych mohla jazyky učit nebo něco, ale tam byl takový nadbytek inteligence, tam bylo lékařů, který prodávali podomácku vajíčka...

Q: A musela jste tam platit nějaký školný, nebo jak to bylo?

A: Napřed, kdo měl studentský certifikát, tak to bylo se školným na dva roky a oni vypláceli dokonce takové stipendium. Nebylo to bůhvíco, ale bylo to docela slušný. Pak se ukázalo... tam bylo Čechů dost se studentským certifikátem a byli tam některý ženatý, který nechali manželky doma a chtěli je tam dostat, tak se zřekli toho stipendia a zakoupili za to certifikát. A dokonce v jednom nebo ve dvou případech se to podařilo. Tak já jsem měla kluka tady. A udělala jsem to taky. Ale jestli to dostal, nevím. Ale už se rozhodně nedostal ven a zahynul. Takže jsem prachy potom neměla a po těch dvou letech... já jsem byla ale dobrá studentka, já jsem potom byla osvobozená od toho, ale musela jsem stále něco pracovat, poněvadž jsem neměla peníze.

Q: Kde jste tam bydlela?

A: Různě.

Q: Jako že jste si něco pronajala?

A: No, tak různě. Vždycky v nějakém pajzlíku.

Q: Líbilo se vám v té Palestině?

A: Ale no je to hrozně zajímavá země, to určitě jo.

Q: Ještě se zeptám, vy jste říkala, že vaši rodiče měli v tý Šanghaji nějakou pekárnu nebo něco takovýho?

A: Prodejnu cukrovinek. A maminka to zásobila. Ta to doma dělala.

Q: Vy jste říkala, že vaši rodiče dostali nějaký to odškodnění, kdy to dostali?

A: No to bylo dřív než tady kvůli tomu, že to komunisti nechtěli. Tam to dostali hned, jakmile tam došli asi. Já nevím přesně, kdy, to všichni na západě dostali, to tady vyloženě udělali komunisti, to je důležitý, aby se to vědělo. Vyloženě prohlásili, že my to nepotřebujeme a dělali to z antisemitismu. To je přeci známý, že to byli hrozný antisemiti.

Q: Tak tady je ještě taková poslední část, na kterou se zeptám. Vy jste mi říkala, že jste vlastně po tom, co vás vyhodili ze strany, že jste začala chodit na obec a začala jste tam být aktivní...

A: Během doby... já jsem jednou potřebovala do překladu nějakou knížku a věděla jsem, že to můžu dostat na obci, já jsem byla v obci, a ten knihovník byl strašně hodný a pomoh mně a já jsem mu řekla, že bych mu taky ráda pomohla, kdyby potřeboval, ještě jsem mu řekla... on řekl, co byste chtěla dělat a já jsem mu řekla, mně je to jedno, když potřebujete umýt schody, tak vám umeju schody. A on mně právě řekl, já ani nepotřebuju, ale je ta komise žen, jak chodí gratulovat, tak tam jsem teda vstoupila no a pak už to jedno dalo drhuý, tak jsem tam poznala nějaký lidi, tak jsem zase do toho WIZO a na to sociální oddělení, že dělám tu sociální práce, takhle se to vyvíjí.

Picture No. 1:

To je fotka babičky a dědečka zamlada. Nebude to asi svatební fotka, to nevypadá, ale je to velmi starobylá fotka.

Q: A myslíte, v kterém desetiletí by to mohlo být vyfocené?

A: To mohlo být nějak na začátku dvacátého století... pravděpodobně... Možná ještě dřív. Když dědeček a babička byli mladý. Tak to mohlo být klidně ještě koncem devatenáctého století. Dokonce spíš než na začátku dvacátého.

Picture No. 2:

To je výlet za první republiky toho hnutí mládeže Techelet Lavan.

Q: A řeknete mi něco o tom, kam jste třeba jezdili...

A: My jsme dělali nejrůznější výlety, kdy bylo tohle přesně... ani nevím, jestli se u toho... opravdu nevím, to je už velmi dlouho.

Picture No. 4:

To je možná septima nebo oktáva židovského gymnázia v Brně v roce 1939 a to byla poslední třída, která maturovala v tom gymnáziu. Poslední třída židovská, kde ti žáci směli maturovat. Pak už to nešlo.

Q: A v Brně bylo jenom jedno židovský gymnázium, nebo jich tam bylo víc?

A: Ne, v celé republice bylo jedno židovské gymnázium v Brně a pak bylo hebrejské gymnázium v Mukačevě s hebrejským vyučovacím jazykem. Tady je Helga, ta moje kamarádka, ta taky přežila.

Q: A můžete mi ještě něco o tý vaší kamarádce Helze říct? Znaly jste se ze školy z Brna?

A: My jsme se znaly z Brna, ona potom byla v Terezíně, přežila to v Terezíně, obě to přežily, ale matka byla ošetřovatelka a umřela na tyfus už po válce v Terezíně. Ona měla taky tyfus, ale přežila to a posléze se dostala... její sestra s manželem emigrovali před válkou a vzali jí k sobě, to bylo v Libyi, v severní Africe a odtamtud se potom dostala oklikama přes Londýn a do Ameriky a stala se z ní malířka.

Q: A ještě žije?

A: Žije, my jsme v kontaktu.

Picture No. 7:

To jsou moji rodiče a moje sestra za války v Šanghaji.

Q: Víte, kde to bylo vyfocený?

A: Nevím, já jsem v Šanghaji nebyla... Někde u nich doma asi.

Picture No. 8:

To je prostě... to jsem s jednou kolegyní, studentkou, to je v Jeruzalémě, to je jenom...

Q: To byla nějaká vaše přítelkyně bližší?

A: Já jsem s ní bydlela. To takhle vždycky lidi bydleli, aby to bylo levnější, tak to byla moje spolubydlící.

Q: Jak se jmenovala?

A: Eva Weidová.

Q: A s tou jste se poznala v Palestině?

A: Jo. To jsem nějak dostala zprávu, že ona hledá spolubydlící, to se tak bydlelo, aby to bylo levnější a tam jsme se poznaly, poněvadž jsme se poznaly a pak jsme nějaký čas bydlely spolu.

Q: A to byla Češka?

A: To byla Slovenka.

Q: Ještě něco dalšího o ní, napadne vás?

A: Byla to milá holka... Ona tam přišla jako studentka, ale nebrala to moc vážně, měla tam přítele, asi se pak vdala, to jsem se mezitím odstěhovala... A prakticky neštudovala. Ona byla fajn, bylo to příjemný, poněvadž ona byla taková hospodyňka, ona vždycky uvařila... takže jsem se přiživila... já jsem se zúčastnila koupě, ale ona dobře vařila, což nebyl můj případ. Takže jsme se takhle doplňovaly.

Q: A ona tam teda zůstala?

A: To nevím, co se s ní stalo. Víím, že měla toho přítele, předpokládám, že si ho pak vzala, co se s ní potom stalo, pak nás rozvál... Pak jsem bydlela úplně jinde, pak jsem vstoupila do strany, to bylo ilegální, to už jsem musela taky při bydlení... to nebyl žádné špásy, to bylo opravdu ilegální, když někoho chytli, tak ho mohli taky deportovat, takže tím se to roztrhlo.

Picture No. 9:

To je výlet Spolku pro židovsko-arabskou spolupráci v Palestině a byla to taková studentská sekce toho spolku.

Q: A vy jste byla členkou toho spolku?

A: Já jsem byla členkou toho spolku.

Q: A co jste v rámci toho spolku dělali?

A: No tak, bylo to hlavně osvětový, protože moc se toho jinak dělat nedalo. Prostě zájem byl pěstovat tu židovsko-arabskou spolupráci. Protože to bylo... ne úplně populární.

Q: A tady jste na nějakém výletě?

A: To jsme na výletě blízko Jeruzaléma.

Q: A to jste jezdili častěji na ty výlety?

A: No tak, někdy jsme jeli, prostě jsme byli mladý a študáci, tak jsme jeli na nějaký výlet. Ale to nemělo s tou činností... jenom že to byli lidi z toho spolku a tak nějaký z těch kamarádů si dali spicha v sobotu, že jo, tam je sobota, ne neděle a udělali jsme si výšlap. A ten Arab, to je nějaký... ten se tam dostal úplně čistou náhodou.

Q: A vy jste tam taky, na tý fotce?

A: Jo, tohle.

Q: Tohle na kraji.

A: Jo.

Picture No. 12:

To je fotka na lodi na zpáteční cestě.

Q: Když jste jeli z tý Palestiny?

A: Ano.

Q: A to jste vy, tady?

A: Toto.

Q: A ty ostatní tady, to je kdo?

A: To je Němka, která jela... ta měla manžela Vídeňáka, který sloužil, on byl na vojně... My jsme jeli jako do Francie, jinak se nedalo jet. Tam byly ty úřady, které... Takže tam bylo dost Rakušanů s náma na té lodi, to byla taková loď různá... Poněvadž to bylo hodně levný, tam jeli lidi, který neměli moc peněz. Tak ona se měla sejít, a taky se sešla s tím svým manželem v Paříži. Tak to byla ona... To byl jeden Vídeňák, který se vrátil, a to byl Čech. Ten se jmenoval Gold, nakolik já si pamatuju a ten jel sem, ale posléze, když viděl, že sem přišli komunisti, tak jel zase zpátky do Palestiny.

Q: Jak dlouho ta loď jela? To musela jet hodně dlouho.

A: Velmi dlouho, protože to byla taková kraksna polorozbitá, ona to byla nějaká jihoamerická loď, nebo pod jihoamerickou vlajkou jela, já nevím. A jeli tam kromě nás nějaká skupina herců francouzských, který vystoupili v Sýrii. A my jsme měli... tam byly kabiny a kromě toho se mohlo na palubě, to bylo nejlevnější. Tak my jsme neměli kabinu, my jsme bydleli na tý palubě a jídlo jsme měli s sebou. Protože to bylo drahý, my jsme měli nejlevnější lístek. Tak jídlo nějaký jsme měli s sebou. A to jsme se sešli – hlavně to byli Rakušáci – kolik nás bylo, pět nebo šest takových mladých – a dali jsme si hned jídlo společně, že uděláme komunu, potom to bylo... my jsme se museli jít dolu mejt do nějakých sprch, poněvadž na palubě nebylo nic. No a vyjeli jsme a to jelo přes Egypt a potom do Řecka a pak teprve do Marseille. A už když jsem jeli z toho Egypta, tak ta loď... prostě to začalo šíleně padat saze, takže jsme byli šíleně špinavý na tý palubě a něco a furt něco opravovali a měli jsme jet asi pět dní a jeli jsme pak přes tejden. No bylo to hrozný a teď jak jsme měli společně to... potom jim docházela voda v těch sprchách, tak ty kluky vůbec nepustili, aby se myli, holky... my jsme byli vlastně jenom dvě holky, tak my jsme vždycky teda... prostě nás pustili, ale bylo to všelijaký a byli jsme strašně špinaví, protože sice jsme se vysprchovali, ale za chvíli zas ty saze na nás padaly. Úplně to dštilo saze. A teď hlavní hrůza byl, že nám docházelo jídlo. A oni to byli nějaký podvodníci, měli jsme palestinské peníze, že jo, čím dál jsme se vrátili... oni prodávali chleba... a ten chleba počítali... čím jsme byli dál od Palestiny, tím byl draž. Takže nám docházely prachy a my jsme měli šílený hlad. A ty Francouzi, ty bydleli v kajutách a chodili jíst. A já si pamatuju, jak jsme se šli na ně dívat, jak oni jedli. A úplně nám přišlo zle, jak jsme byli hladný. Takže my jsme přišli do Marseille špinavý jako čuňata a hladný hrozně... já jsem už neměla prachy, ale ty kluci měli, my jsme zase všechno společně, tak jsme to přežili.

Q: A z tý Marseille jste se potom dostala jak sem?

A: No to bylo normálně... Tam jsme se jenom zdrželi pár hodin a jeli jsme dál do Paříže. A v Paříži jsme museli čekat, až nám vystavili doklady a všechno to zařídili, to byli nějaké ouřady, já už si to přesně nepamatuju, a tam jsme byli asi tejden, ne-li dýl, ne-li deset dní.

Q: A pak jste jeli kam?

A: A pak jsme jeli přes Německo sem.

Q: A jak jste jeli?

A: Vlakem. Ale to už jsem jela sama. Jednak já už nevím... já jsem se zdržela v Paříži, já jsem měla známé ve Švýcarsku, ty mě pozvali, tak jsem ještě jela do Curychu z Paříže, tam mě trochu dali do pořádku, tam jsem se najedla a jela jsem zpátky do Paříže a jela jsem vlakem sem potom. A pak jsme přišla sem a první bylo, to byla celní prohlídka vlastně teprve tady. No tak, celní prohlídka, já jsem nic neměla... Ale pasy kontrolovali. A to jsem přišla, a to ten celník se podíval: Vy jste byl v Palestině? Tolik vašich souvěrců prahne po tom, aby se tam dostali, a vy jste se nám vrátila. Tak jsem si řekla, to jsem byla chytrá, že jsem se vrátila do takové země! A to se pak opakovalo, tak jsem měla šílené potíže, na univerzitě, různě, takže jsem potom brzy litovala, že jsem se vůbec vracela.

Picture No. 13:

To jsem já v době, kdy jsem se vrátila po emigraci zase zpátky.

Q: Vzpomenete si, kdo vás fotil?

A: Ta moje přítelkyně.

Q: Bylo to u nějaké zvláštní příležitosti?

A: Ne, prostě... Ona je malířka a předtím taky fotografovala a prostě si namanula, že mě vyfotí...

Q: A kde vás to fotila?

A: To bylo u ní doma.

Picture No. 14:

Toto je fotka mých rodičů a sestry s manželem a to je u nich doma v Americe.

Q: U sestry nebo u rodičů?

A: U rodičů pravděpodobně.

Q: Dovedla byste odhadnout zhruba ve kterých letech to bylo?

A: To mohlo být celkem brzy po té... asi koncem čtyřicátých let.

Q: A jak to vlastně bylo, kdy se sestra vdala?

A: Sestra se vdala v Šanghaji za Američana, který tam přišel s obchodním loďstvem už po válce. A ona se tam vdala a jela s ním do Ameriky a rodiče přišli potom za ní. Měli pak možnost.

Q: A víte, za jak dlouho se ty rodiče tam dostali?

A: No asi za dva roky. Protože měli jet sem a potom měli tu možnost a zaplaťpánbůh, že zvolili tuto možnost.

Picture No. 15:

No tak to je, to my máme takové sleziny ještě z ústavu, tak to mě samosebou vždycky zvou, protože já jsem s nima velmi zadobře... já jsem musela přece odejít, že jo. Tak to je vloni myslím, takže to je poslední fotka, kterou mám.

Q: A kde to je?

A: To je u nich v ústavě, to je Suchdol.

Q: A to je Ústav experimentální botaniky?

A: Přesně.

Q: Budu jenom tak skákat z jedné události na druhou. Povídala jste mi o těch vašich strýcích a mám tady o tom, jak to s nima bylo za války. Mám tady větu, že váš strýc Oskar byl tehdy zabit. Ale...

A: On zahynul zřejmě...

Q: Zřejmě někdy za té války, ale nevíte o tom nic bližšího...

A: Nevím přesně kde, co, ale zřejmě zahynul v nějakém koncentráku.

Q: Pak bych se vás ještě chtěla zeptat, jestli byste mi mohla ještě trochu něco víc povědět o tom, když jste byla v té Palestině. Tady mi píšou, že to je hrozně zajímavý a tak jestli byste mi o tom mohla ještě něco víc říct.

A: A co vám mám říct?

Q: Třeba chtěli vědět, jaký tam byly vztahy s Angličanama, s Arabama... Jestli byly nějaký konflikty nebo jak si to pamatujete.

A: S Araby podstatě pro normální řadový Židy neexistovaly žádné styky. Já jsem vám řekla, že jsem tam byla v komunistické straně. Tam jeden čas byly Arabové i Židi, ale Arabové měli svou organizaci, Židi měli svou organizaci, takže jsme věděli, že existuje nějaký soudruh Musa a nějaký ty vedoucí v tom ústředním výboru se asi setkali, ale řadový členové zase vůbec ne. Vůbec ne, protože arabská a židovská ulice, to bylo úplně oddělený... Problematika byla různá... To nebylo. A pak nějak, to se ukázalo, že ten Musa, ten vedoucí, že to byl vlastně konfident anglickej a pak se to nějak rozdělila ta partaj a ještě jednou rozdělila, různě... Já jsem potom vystoupila, nejenom já, poněvadž jsme toho měli plný zuby, takže se to pak rozdělilo na arabskou a židovskou stranu, ale abych vám to nějak přesně historicky vykládala, to jsem nebyla až tak aktivní, já jsem byla aktivní mezi studenty a zabývala jsem se těmi problémy těch negramotných, té mládeže, kterou jsme učili a takové věci, ale abychom měli nějaké vysoké politické cíle tenkrát, to ne.

Q: Teď jste mi povídala o tom, že jste se zabývali těmi negramotnými dětmi, můžete mi říct něco víc o tom, co jste dělali prakticky...

A: No učili jsme, to byla výuka každý den odpoledne, ty děti pracovaly většinou, tak po práci ty děti přišly, a to byla dokonce taková organizace, že jsme jim mohli dát svačinu, chleba mazaný a čaj a něco jsme je učili. Asi to nebylo příliš na vysoké úrovni, mezi těmi studenty, kde já jsem dělala, tak

jedna byla učitelka skutečně. To nebyla studentka, to už byla hotová učitelka a ta to asi dělala odborněji než my. No a pak byly ty studentky, byli tam i kluci, a to bylo různý podle oboru, který měli. Já jsem měla kamarádku, ona byla matematicka a fyzicka, tak určitě ráda vyučovala počty ty děti... ona aspoň uměla dokonale hebrejsky, protože ona tam byla delší dobu, jenže já jsem tam vletěla, když jsem byla v Palestině dva roky. Ale na to, aby člověk uměl dokonale hebrejsky dva roky teda nestačej. Takže já jsem s tím trošku bojovala a taky jsem samosebou radši vykládala o přírodě, když jsem byla ta bioložka. Takže to asi nebylo na bůhvíjak vysoké odborné úrovni, to asi nebylo. Ale učily se ty děti číst a psát a nějaké ty základní znalosti... To byly děti víceméně zanedbané, takže je nikdo nechtěl naučit základům biologie nebo co já vím, takové ty všeobecné věci... Svůj účel to určitě mělo... A pak jsem taky učila... to jsem měla přítele a on napřed taky učil v těch kroužcích a pak skončil univerzitu a to byl taky matik. A on uměl dokonale hebrejsky... A on potom učil u takových dětí naprosto zanedbaných, který byly taky částečně už měly nějakou trestnou činnost... takové děti těžce vychovatelné. A on tam učil a přitáh mě tam.

Q: A to bylo taky přes tu komunistickou stranu nebo to už bylo nějak jinak?

A: To vlastně nepodléhalo straně, ale bylo... všechny tyhle organizace byly levičácké samosebou... Takže tam jsem potom taky učila, to ovšem patří k mým nejhorším vzpomínkám, protože já jsem na ně byla krátká. Tak já jsem nemluvila dokonale tím jazykem, já jsem neměla žádné zkušenosti s dětma z těchto kruhů, to byli ty orientální Židi, který byli naprosto jiný, z naprosto jiné kulturní oblasti, spíš blížký arabskému světu. Takže to bylo pro mě cizí a měla jsem hrozné problémy. Abych je vůbec ukáznila, aby vůbec seděli... Takže to jsem se vždycky třásla před každou hodinou a pak jsem se z toho vyzula. Postupně se to trochu lepšilo, ale že bych tam byla odvedla nějakou moc důležitou práci, asi ne. A hrozně jsem se toho vždycky bála.

Q: Řeknete mi ještě něco o tom svém příteli?

A: No tak co o něm mám říct... Byl to student, pocházel z velmi chudé rodiny polské, mateřštinu měl jidiš a uměl hebrejsky, oni se tam učili na gymnáziích a kromě toho chodili do těch talmudistických škol. A opravdu krásnou hebrejštinu umí ten, kdo umí číst tóru a umí číst talmud. To je úroveň, na kterou jsem se nikdy nedostala. On měl úspěchy, on to dělal velmi dobře, on taky byl velmi dobrý učitel. On pak, to bylo v Jeruzalémě, a potom dostal místo učitele, to bylo mizerně placený, my jsme to neměli zaplacený vůbec, to byla dobrovolná činnost, ale on už tam dělal po škole, už si musel vydělat a měl jakýs takýs plat, ale žil s tím, že se jedlo jednou denně jako my všichni, nějaký kus chleba, tak on nadále víceméně takhle žil. Takže pak se stal učitelem v Haifě už normálně na škole... Jinak jako není nic zvláštního zajímavého.

Q: Pak tady mám zmínku o tom, když už jste byla zpátky v České republice, že jste byla v Americe na nějakým mezinárodním botanickém kongresu, kdy to bylo?

A: To bylo v roce 1969.

Q: V roce 77 jste musela odejít z toho Institutu experimentální botaniky z politických důvodů, mohla byste o tom říct něco bližšího?

A: Co o tom můžu říct. Nikdo nikdy nikomu nic nenapsal, písemný záznam o tom neexistuje, prostě... Je docela jasný, proč to bylo. Bylo to proto, že jsem byla Židovka a Židi museli jít, pokud se na ně dalo sáhnout. Když někdo byl v Palestině, tak byl sionista, imperialista a já nevím co, tak

neměl právo na nic. Kdyby desetkrát dělal odbojovou činnost, to jsem dělala, ale to bylo úplně irelevantní. Každá ta instituce, ve vědeckých ústavech, na ministerstvech, v takových organizacích, kde seděli intelektuálové, dostala určitou kvótu, kolik lidí musela vyhodit. V první řadě šli Židi. Tak mě vyhodili.

Q: Vy jste mi říkala, že jste byla členkou Židovské obce nějak potom, jak jste se vrátila...

A: No, hned, jak jsem se vrátila... Já jsem se tam šla něco zeptat kvůli rodičům... Já jsem se tím nikdy netajila.

Q: Pak tady mám ještě o tý Komisi žen, oni zase chtějí vědět, kdy to bylo...

A: To bylo někdy v sedmdesátých letech.

Q: A bylo to potom, co vás vyhodili z té strany?

A: Jo, protože dokavad člověk seděl v Akademii, tak nemohl... Já jsem chodila na Obec na nějaký ty akce, ale abych tam byla pracovala, to bych byla vyletěla mnohem dřív ještě.

Q: Takže jste začala být aktivnější potom, co vás vyhodili z té strany.

A: Taky jsem měla víc času.

Q: A kdy jste se stala členkou WIZO?

A: WIZO bylo později, protože to se nějak zakládalo až později. Někdy v devadesátém.

Q: Teď se vás zeptám na to, jak se změnil život po tom, co jste se rozvedla se svým mužem. Jestli jste třeba potom začala být aktivnější třeba na obci nebo něco...

A: Ne, poněvadž to s tím nemělo co dělat. Já jsem nijak netajila, že jsem Židovka, hrdě jsem se k tomu vždycky hlásila...

Q: A třeba co se týká přátel, jestli se něco změnilo...

A: No tak jo, to se snad trochu změnilo, o něco víc jsem se potom stýkala s Židy, poněvadž jsem nemusela brát na něho ohled a na jeho přátele, taky jsem měla trochu víc času, ale tak jenom nepatrně. Že bych se já nějak změnila kvůli tomu, že jsem se rozvedla, to ne.

Q: Mluvili jste doma s manželem o politice?

A: No to jistě. Měli jsme v podstatě stejný názory... Já už jsem dávno nevěřila té celé záležitosti. To bylo velmi velmi kritický, tam v těch ústavech se neustále dělaly revoluce, jenomže to nikam nešlo. My jsme to podávali na Ústřední výbor a já nevím... napřed na okres, na město, oni vždycky říkali ano ano a vůbec se nic nedělo. A on to věděl přesně tak jako já. Ale nechtěl. A dokavad to bylo bezkonfliktní, dokavad jsme nadávali všichni svorně... ale po tom devětašedesátém roce, když došlo k těm prověrkám atd., no tak potom už šlo o to... a to on nebyl ochoten udělat ten krok, takže my jsme se rozvedli, kdybychom se nerozvedli, tak jsme se rozvedli za dva roky, protože bysme se pohádali. Já jsem tohle nedokázala tyhle kompromisy dělat. A on vlastně taky ne, to bych mu křivdila, kdybych řekla, že on byl nějaký lump, on nebyl, on byl jenom slaboch a on si to

vsugeroval. On to v podstatě věděl, ale on s tím nedokázal žít. Takže potom s ním nebyla řeč. Pak jsem s ním přestala diskutovat.

Q: Tohle jste říkala, že to byl ten Tchelet lavant, mohla byste mi o tý organizaci říct něco víc?

A: Původně to byla organizace, která vznikla z jedné strany z takového hnutí těch mladých lidí, který chtěli do kibucu a z druhé strany to bylo ovlivněný německým hnutím Wandervogel. Wandervogel znamená – Vogel je pták a wandern je dělat pěší túry. To bylo hnutí mládeže takové trochu levičácké, velmi romantické, ty lidi dělali výlety společně a měli své písně a takový romantický... takovou literaturu...

Q: A to bylo v Německu?

A: To vzniklo v Německu. Byl potom taky v Rakousku, byl taky asi i tady. Původně ten Tchelet lavant se jmenoval Blau-Weiss. Tady u nás. To byl vlastně židovský Wandervogel.

Q: Takže ten Wandervogel nebyl židovský?

A: Ne. Ti Blau-Weiss byli sionisti.

Q: A vy jste byla členkou v Brně?

A: V Brně.

Q: Jak jste se o tý organizaci dozvěděla? Já jsem začala chodit do židovského gymnázia, to jsem vám vyprávěla. A tam jsem se seznámila s lidma, který tam byli organizovaný a já jsem předtím v Mikulově byl ten Makabi hacair. A já jsem byla levičák, tak mně mnohem líp vyhovoval ten Tchelet lavant, ale to v Mikulově nebylo a v Brně jsem potom s radostí vstoupila tam.

Q: A co jste tam dělali?

A: No my jsme taky studovali, studovali jsme dějiny sionismu, ale taky socialismu, marxismus taky částečně, četla se tam literatura... Až úplně to bylo groteskní... To bylo takový hnutí intelektuálů, který se zabývali filosofií a literaturou a velmi hudbou, velmi krásně se tam zpívalo, lidi na flétnách doprovázeli a zpívaly se kánony, opravdu na vysoké úrovni. To byla taková intelektuálština, musím říct jako ex post, tenkrát jsem to nevnímala, ale potom, během války, když jsem na to myslela, že když Němci okupovali Československo, tak my jsme se zabývali čínskou literaturou, si pamatuju, že jsme čtli... a furt nějak dál jsme se scházeli a četli jsme si to, že se boří svět, to nám snad ani nedošlo. No tak ono to tenkrát nedošlo vůbec, to je vždycky tak, že teprve potom si uvědomujete, co se děje. No ale přesto, když mladý lidi se můžou zabývat čínskou literaturou v takovém... tak je to trošku divný. Ted' mně to připadá groteskní.

Q: To byli lidi zhruba ve věku na tom gymnáziu?

A: Ne, to začalo od dětí tak od desíti let. Bylo to organizovaný trošku jako skaut. Ten skaut na to měl taky trochu vliv potom. Jako skauti byli ty mladší, potom byli takový ty střední a potom už ty takový dospěláci nad osmnáct let. První byli od desíti do čtrnácti, pak do sedmnácti...

Q: A bylo to tak, že se o ty mladší vždycky starali ty starší, nebo tam byli ještě nějaký dospělí?

A: Ne, to se pracovalo ve skupinách, no a vždycky ta skupina měla vedoucího. Já jsem dělala vedoucí skupiny, já jsem měla děti od třinácti do patnácti let.

Q: A dokad jste byli v Brně, tak jste byla členkou Tchelet lavant?

A: Jo.

Q: Vzpomenete si konkrétně na tenhle výlet?

A: Ne, to vám neřeknu.

Q: Ještě se vás zeptám, jestli víte, v kterém roce se vaši rodiče vzali?

A: Počkejte, to já vypočítám, to muselo být 1920.

Q: Jsou vaši rodiče pohřbení na židovském hřbitově?

A: V San Franciscu. To je hřbitov všeobecný a část židovská. A na náhrobku, to už tatínek nechal udělat, že tam je nápis, na upomínku maminčiných rodičů a bratr maminčin a jeho manželka a bratranec muj. To pokládám za velmi důležitý, že nezanikly ty jména úplně. Ačkoliv jsou v Pinkasový synagoze.

Q: Teď bych vás poprosila, cokoli co se týká tý fotky...

A: To je septima židovského gymnázia z devětatřicátého roku. Tady je nás velmi málo. A ještě poměrně se zachránilo dost lidí. Tady je moje přítelkyně Helga, která teď umřela asi před dvěma měsíci a ta byla v Terezíně, ta měla babičku áričku, Němku... Rakušanku. Ale jinak to byla židovská rodina. Její rodiče byli židovský, dědeček byl židovský... a to jim nějak pomohlo, když měli být poslaný dál z Terezína, tak oni... oni je vyčlenili z toho transportu, takže zůstali v Terezíně. Ona tam byla s maminkou, poněvadž otec jí zemřel dřív a ona tam zůstala s maminkou a dožily se teda osvobození, jenomže ta matka dělala ošetřovatelku a dostala tyfus a zemřela tam. A Helga se zachránila. Její sestra emigrovala už na začátku války napřed do Palestiny a pak měla manžela lékaře, tak byli v severní Africe a nechali ji přijít a odtamtud se dostala do Amerika a přežila. Tohle je profesor Gaian, to je profesor historie, on pocházel z Prešova. A on se vrátil za Němců, když zavřeli to gymnázium, vrátil se do Prešova, on se jmenoval Heidelmann. A nějak si opatřil papíry árijský na jméno Gaian a on potom narukoval... zúčastnil se povstání. A zajali je, ale už jako Slovák, ne jako Žida. Takže ten se taky zachránil. Pak se zachránil Franta Meyer, ten je v Americe, ale nevím, jak se zachránil. To jsem jenom o něm slyšela. Potom se zachránil ještě jeden, ten tady není. Ten se jmenoval Grauss. František Grauss a to byl slavný člověk. To byl nesmírně chytrý člověk a byl taky historik a stal se akademikem. A byl potom taky v devětašedesátém vyhozen a šel do Německa a v Kostnici se stal profesorem. Ale ten už dávno umřel. A toto je Licht. To byl můj dobrý kamarád. To je zajímavá historka. Tak ten... v Brně bylo před válkou dost takových lidí, který se dostali za první světové války... z Haliče a z těch západních částí Polska bylo hodně židovských uprchlíků, který přišli sem na Moravu. Mnoho, protože tam pronásledovali Židy. Takže oni uprchli sem. A někteří se vrátili a někteří tu zůstali. A v Brně jich bylo dost, co zůstali. A ten Licht pocházel z rodiny s polskou národností. A jak jsme se to dozvěděli? To bylo v oktávě, to bylo nějak v říjnu 1939 najednou nepřišel. A potom jsme se dozvěděli, že sebrali všechny občany polské národnosti a poslali je do Polska do koncentráku. A ten Licht byl mezi nima. A potom jsem vám vykládala, jak

nás vypověděli, a v Terstu jsem se rozloučila od rodičů, tatínek mě doprovodil na loď, já jsem nastoupila na loď a najednou někdo volá Teltscherová, Teltscherová a já koukám – on Licht. Oholený... To byla taková věc. Ten Licht měl mladšího bratra a ten se dostal do Palestiny a oni tam měli nějaké příbuzné, nějakého strejce. A ty jemu poslali vízum do toho koncentráku. To bylo někde v Polsku. A tenkrát to bylo na začátku, to se stupňovalo, že jo... Oni v té době, když někdo měl vízum do ciziny, tak ho pustili. Tak toho Lichta z toho koncentráku pustili, my jsme se setkali na té lodi, my jsme se potom kamarádili, on studoval... z něho se stal profesor archeologie na hebrejské univerzitě. Oni všichni dělali kariéru, když tam zůstali, já jsem se vrátila, tak jsem spadla k těm komunistům. To byl velmi chytřej a moc fajn člověk.

Q: Proč jste se tenkrát rozhodla vrátit z té Palestiny?

A: No, z blbosti, protože jsem šla budovat... Ne, podívejte se, já jsem vám řekla, že jsem tam byla... Jak já jsem se tam dostala do té partaje... Jednak dokázali působit na nás... To jsem vám vykládala, jak nás vezli... jak nám ukázali ty chudinské čtvrti...

Q: Ne, to jste mi neříkala...

A: Aha. Ta partaj byla ilegální, tak ono se nedalo verbovat... říct, hele já jsem ve straně, vstup tam taky, to nešlo. Takže mluvili, diskutovali, neříkali... když říkali něco hodně levičáckého a člověk jim řekl, tak ty seš komunista... Kdepak, kdepak, poněvadž to bylo nebezpečný. Za to nejenom člověk šel do kriminálu, ale oni ho vyhostili, odvezli někam do Afriky, tak to nebyly žádné špásy. Já vím, že mě vždycky říkali, mluv potichu, proč tak křičíš, já jsem řekla, já pocházím z demokratické země, u nás každý může říct, co chce, já budu říkat, co chci a nahlas tolik, jak chci! Já jsem vám řekla, že jsem pracovala v těch kroužcích, že jsme vyučovali. To vzniklo tak, že oni vždycky poslali... Oni člověka vzali a zavedli do takové chudinské čtvrti a to je těžko popsat. To pro středoevropana je nepředstavitelný, jak ty lidi žili. V zemljankách bez oken, kde v jedné místnosti bylo dvanáct lidí. Já si pamatuju, jak jsem jednou prolezla takovou čtvrtí. A Židi všecko, jo. V blátě děti si hráli. Já jsem z toho tejden nespala. To strašně působilo. Ta sociální rétorika... my jsme tomu věřili. Ale co tomu velmi pomohlo bylo to, že ti sionisti, teda ten oficiální cíl byl strašně nacionalistický, strašně nacionalistický. Oni nadávali na ty Araby...

Q: No a to se právě chci zeptat, vlastně teda ten spor toho židovsko-arabského přátelství, vy jste říkala, že jste si s těma Arabama moc nestýkali. Nebo spíš vůbec.

A: Ne nestýkali. To byla politická záležitost. To se psaly články, to se diskutovalo o těch věcech, to se snažili ovlivnit i tohle k spolupráci, to nebyla praktická. Ten Arab je tady čistou náhodou. To je v okolí Pal... Jeruzaléma, kde byli Arabové a my jsme tam stáli, kluci nás fotili.

Q: A von se přifařil

A: A ten Arab se ze zvědavosti přifařil.

Q: Aha, aha. To je dobrý, dobře. Teď se tady ještě ptají, jak jste dostala ten certifikát, aby jste mohla studovat v tom Jeruzaléme, tak jestli jste musela předtím dělat nějaký zkoušky nebo něco?

A: Nemusela. Já jsem měla maturitu. Musela jsem pak během prvního ročníku složit dvě zkoušky z hebrejštiny.

Q: Hmm, hmm, jasný.

A: Každý, kdo neměl maturitu z hebrej..., hebrejské školy.

Q: Dobře, ještě se tady ptají, ve kterém roce jste se zase vy vzala se svým manželem?

A: Kdy jsem se vzala? Haha! Počkejte. Kruci. No čtyřicet devět, snad.

Q: Takže takhle rychle vlastně potom, co jste se vrátila.

A: No, já jsem se vrátila čtyřicet šest.

Q: Jo a pak jste se nějak poznali?

A: Jo

Q: A pak jste se vzali? Jo a teď tady ještě k týhle poslední fotce se zase ptají...

A: No to ne, to je úplně, to já nevím, proč jsem vám to vůbec dala...

Q: Protože jsem chtěla vaší současnou fotku.

A: Jo, aha. No tak to je na takovém mecheche našeho ústavu, mého bývalého ústavu.

Q: Jo.

A: To nemá vůbec nic jináč.

Q: A u jaký to bylo příležitosti?

A: To je moje bývalá technická.

Q: To byla nějaká oslava něčeho nebo co to bylo za slezinu?

A: My se scházíme jednou, někdy taky na nějaký oslavě, ale zásadně jednou ročně, před Vánocema. Ty starý, všichni dohromady a i ti nový. No tak ty mladý člověk už pomalu nezná. Ale celá stará garda se schází a držíme takhle dost pohromadě.

Q: Jasně.

A: No, tak to je nějaké u takové...

Q: Dobře, no tak já myslím, že už je to asi všechno.

A: No vidíte, tak jsme to zvládly, posléze. Doufám, že už nebudou...

Q: Já taky doufám.